

OPETUSMINISTERIÖ

KOULUTUS- JA TIEDEPOLITIIKAN SEKÄ
KULTTUURI-, LIIKUNTA- JA NUORISOPOLITIIKAN
TIETOTARPEET VUOTEEN 2010

50:2002

OPETUSMINISTERIÖN TYÖRYHMIEN MUISTIOITA
Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper

KUVAILEHTI

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
20.11.2002

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Työryhmän muistio	
Koulutus- ja tiedepolitiikan sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan tilastoryhmä		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
Puheenjohtaja: Heikki Mäenpää Sihteerit: Juha Heikkala, Juho Korpi		Toimielimen asettamispv 10.4.2002	Dnro 27/043/2002
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Koulutus- ja tiedepolitiikan sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan tietotarpeet vuoteen 2010			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
<p>Opetusministeri asetti 10.4.2002 työryhmän, jonka tehtävänä oli</p> <ul style="list-style-type: none"> - arvioida koulutus- ja tiedepolitiikan sekä kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapolitiikan arvioinnin ja ohjauksen tietotarpeet vuoteen 2010 - kartoittaa tietotuotannon pysyväisluontoiset ja määräaikaaiset rahoitustarpeet ja - tehdä ehdotuksia tilasto- ja tietotuotannon kehittämiseksi, järkipäätämiseksi ja tehostamiseksi. <p>Lisäksi työryhmän piti 30.4.2002 mennessä tehdä ehdotukset vuonna 2003 tarvittavista budjettimäärärahoista</p> <p>Tilasto- ja tietotuotannon kehittämistä koskevilla ehdotuksilla pyritään kehittämään ministeriön päätöksenteon valmistelua sekä ennakkointia tulevaisuuden yhteiskunnallisiin muutoksiin.</p> <p>Koulutus- ja tiedepolitiikan uusien tietotarpeiden osalta työryhmä nostaa esille kansainvälistymistä koskevat tiedot, aluetiedot, aikuiskoulutustiedot, mitoitus- ja ennakkointitiedot, verkostotiedot, tietoyhteiskuntatiedot sekä tutkimus- ja kehitystyöstä ja innovaatiojärjestelmiä koskevat tiedot. Ohjausjärjestelmien kehittämistarpeista nousee esille koulutusilastojen luokitusjärjestelmämuutokset, hallinnonala- ja rahoitusjärjestelmäkohtaiset tietotarpeet, tuloksellisuus- ja vaikuttavuusindikaattorien sekä tietojohtamisjärjestelmien kehittäminen.</p> <p>Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan tilasto- ja tietotuotannon tilassa on koulutus- ja tiedepolitiikkaan verrattuna puutteellisuuksia, jotka johtuvat paitsi toimintakentän moninaisuudesta myös siitä, että tarkoitukseen varatut voimavarat ovat riittämättömiä. Perustilastojen ajan tasalla saattaminen ja jatkuvuuden turvaaminen ovat keskeisiä kysymyksiä. Kulttuurin ja joukkoviestinnän tilastot sekä ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimus ovat avainasemassa.</p>			
Avainsanat (asiasanat) Tilasto, tilastointi, tietojohtaminen, tietotuotanto, ohjaus			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmien muistioita 50:2002		ISSN 0359-761X	ISBN 952-442-175-5
Kokonaissivumäärä 39	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Undervisningsministeriet		Utgivningsdatum 20.11.2002	
Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgruppen för statistik i utbildnings- och forskningspolitiken samt kultur-, idrotts- och ungdomspolitiken		Typ av publikation Arbetsgruppspromemoria	
		Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
Ordförande: Heikki Mäenpää Sekreterare: Juha Heikkala, Juho Korpi		Datum för tillsättandet av organet 10.4.2002	Dnr 27/043/2002
Publikation (även den finska titeln) Statistik- och informationsbehovet i utbildnings- och forskningspolitiken samt kultur-, idrotts- och ungdomspolitiken fram till 2010			
Publikationens delar			
<p>Sammandrag</p> <p>Undervisningsministeriet tillsatte den 10 april 2002 en arbetsgrupp med uppgift att</p> <ul style="list-style-type: none"> - bedöma informationsbehovet för utvärderingen och styrningen inom utbildnings- och forskningspolitiken samt kultur-, ungdoms- och idrottspolitiken fram till 2010 - kartlägga informationsproduktionens finansieringsbehov, dels av bestående karaktär, dels tillfälliga - komma med förslag till utveckling, rationalisering och effektivisering av statistik- och informationsproduktionen. <p>Därtill skulle arbetsgruppen senast den 30 april 2002 lägga fram förslag till nödvändiga budgetanslag för 2003.</p> <p>Förslagen till utveckling av statistik- och informationsproduktionen syftar till att utveckla beredningen av beslutsfattandet vid ministeriet samt framförhållningen i fråga om framtida samhällsförändringar.</p> <p>Vad gäller nya behov av information för utbildnings- och forskningspolitiken lyfter arbetsgruppen fram information om internationalisering, regionfrågor, vuxenutbildning, dimensionering och framförhållning, nätverk, informations- och kunskapssamhället samt information om forsknings- och utvecklingsarbetet och om innovationssystemen. Bland behoven att utveckla styrsystemen framträder ändringar av klassificeringssystemen i utbildningsstatistiken, information om enskilda förvaltningsområden och finansieringssystem samt utveckling av indikatorer på goda resultat och samverkan samt system för informationsstyrning.</p> <p>Situationen i informationsproduktionen gällande kultur-, idrotts- och ungdomspolitik uppvisar jämfört med utbildnings- och forskningspolitiken brister som inte bara beror på det brokiga verksamhetsfältet, utan även på otillräckliga resurser för ändamålet. Att basstatistiken dels uppdateras, dels tryggas i fråga om kontinuitet är centrala frågor. Statistiken över kultur och massmedier och forskningen om tidsanvändning och fritid har en nyckelposition.</p>			
Nyckelord statistik, statistikföring, informationsproduktion, informationsstyrning, styrning			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper 50:2002		ISSN 0359-761X	ISBN 952-442-175-5
Sidoantal 39	Språk Finska	Pris	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Opetusministeriölle

Opetusministeri asetti 10.4.2002 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida koulutus- ja tiedepolitiikan sekä kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapolitiikan arvioinnin ja ohjauksen tietotarpeet vuoteen 2010, kartoittaa tietotuotannon pysyväisluontoiset ja määräaikaisten rahoitustarpeet ja järjestelyt sekä tehdä ehdotuksia tilasto- ja tietotuotannon kehittämisestä, järkiperäistämisestä ja tehostamisesta. Lisäksi työryhmän piti myös 30.4.2002 mennessä ehdotukset v.2003 aikana tarvittavista budjettimäärärahoista, jotka työryhmä määräaikaan mennessä toimitti.

Työryhmän puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui neuvotteleva virkamies Heikki Mäenpään ja muiksi jäseniksi hallitusneuvos Riitta Kaivosojan, kulttuuriasianneuvos Ilpo Kokon sekä erikoissuunnittelija Tuulikki Kosken opetusministeriöstä, opetusneuvos Matti Kyrön Opetushallituksesta, tilastopäällikkö Hilikka Kousan, erikoistutkija Irja Blomqvistin, yliaktuaari Sari Karttusen, erikoistutkija Mirja Liikkasen Tilastokeskuksesta sekä yksikön päällikkö Leena Meisalon Suomen Kuntaliitosta. Työryhmän sihteereiksi opetusministeriö määräsi pääsihteerin Juha Heikkalan ja suunnittelijan Juho Korven opetusministeriöstä.

Työryhmän tuli saada työnsä valmiiksi 30.9.2002 mennessä, ministeriö pidensi työryhmän määräaikaan 31.10.2002 asti.

Työryhmä on työnsä aikana kokoontunut 10 kertaa. Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä jättää kunnioittavasti muistionsa opetusministeriölle.

Helsingissä 20.12.2002.

Heikki Mäenpää

Riitta Kaivosoja

Ilpo Kokko

Matti Kyrö

Hilkka Kousa
Koski

Leena Meisalo

Tuulikki

Irja Blomqvist
Liikkanen

Sari Karttunen

Mirja

Juha Heikkala

Juho Korpi

SISÄLLYSLUETTELO

1. YMPÄRISTÖTEKIJÖIDEN MUUTOKSET	1
2. VALTION TIETOHALLINNON KEHITTÄMINEN	3
3. OPETUSMINISTERIÖN HALLINNONALAN TIETOTARPEET VUOTEEN 2010	4
4. KOULUTUS- JA TIEDEPOLITIikka	5
4.1. Ohjausjärjestelmän pääpiirteet	5
4.2. Koulutuksen ja tieteen tilastotuotannon pääpiirteet	6
4.2.1. Tilastokeskus	6
4.2.2. Opetus- ja tiedehallinto	11
4.2.3. Muita tiedontuottajia	13
4.3. Uudet tietotarpeet	13
4.3.1. Ympäristömuutoksista aiheutuvat tietotarpeet	13
4.3.2. Strategisten ohjausjärjestelmien tietotarpeet	19
4.4. Tietotuotannon muut kehittämistarpeet	22
4.5. Rahoitustarpeet	23
5. KULTTUURI-, LIIKUNTA- JA NUORISOPOLITIikka	24
5.1. Taiteen ja kulttuurin toimiala	24
5.1.1. Nykytila	24
5.1.2. Kehittämiskohteet	26
5.1.3. Rahoitustarve	30
5.2. Liikunnan tilastot ja tiedonhankinta	31
5.2.1. Nykytilanne	31
5.2.2. Tietotarpeet	33
5.3. Nuorisopolitiikan tilastot ja tiedonhankinta	34
5.3.1. Nykytilanne	34
5.3.2. Tilastoinnin ja tiedonhankinnan kehittäminen	36
6. YHTEENVETO JOHTOPÄÄTÖKSISTÄ	37

1. YMPÄRISTÖTEKIJÖIDEN MUUTOKSET

Globalisaatio

Suomi on osa globaalia verkostotaloutta. Suomi on poliittisesti ja taloudellisesti integroitunut osaksi Eurooppaa. Globalisaation ulottuvuuksia ovat aluetalouksien keskinäinen riippuvuus talouden kehityksestä ja suhdanteista, ihmisten, pääomien, tavaroiden ja palvelujen liikkuminen yli kansallisvaltion rajojen, ylikansallinen omistajuus, tuotantoprosessien hajauttaminen, kilpailun kansainvälistyminen ja kansainvälinen kilpailu osaajista sekä tiedon ja informaatiovirtojen liikkuvuus. Globaalissa verkostotaloudessa on käynnissä jatkuva innovaatiokilpailu, jossa osaaminen ja oppiminen ratkaisevat. Kansallinen kulttuuri kohtaa kansainvälistymisen myötä ulkoisia vaikutteita ja kulttuurisen yhdenmukaistumisen paineen.

Väestökehitys

Suomen väestömäärä on kasvanut varsin tasaisesti sotien jälkeen. Väestömäärään ja väestörakenteeseen vaikuttaa olennaisella tavalla suurten ikäluokkien ikääntyminen. Väestön kokonaismäärä saavuttaa huippunsa 2020-luvun alussa, jolloin väestöä arvioidaan olevan 5 320 000 henkeä. Väestön määrän kasvu pysähtyy ja kääntyy laskuun 2020-luvun alussa. Nuorten ikäluokkien osuus väestöstä pienenee. Työikäisen väestön määrä nousee enimmillään 3 515 000 henkilöön vuonna 2009, jonka jälkeen se kääntyy laskuun. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä kohoaa vuoden 2000 15 %:sta vuoden 2020 23 %:iin. Maahanmuuttajien määrän arvioidaan kaksinkertaistuvan seuraavan kymmenen vuoden aikana.

Työllisyys ja ammattirakenne

Pitkän aikavälin ennusteiden mukaan työttömyysaste alenee ja työllisyysaste vastavasti nousee. Lyhyellä aikavälillä tapahtuu kausivaihteluista johtuvia heilahteluja. Työllisyyden kehitykseen vaikuttavat ratkaisevasti talouskehitys sekä työvoima- ja koulutuspoliittiset toimenpiteet. Muun muassa väestön ikääntymisen seurauksena työvoimasta poistuvien määrä ylittää uuden työvoiman tarjonnan vuonna 2003. Työttömyyden rinnalla voi syntyä ongelmia työvoiman saatavuudessa erityisesti kasvavilla aloilla. Kasvavia toimialoja ovat terveydenhuolto, kauppa ja rahoitus- ja liike-elämän palvelut sekä kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelu. Kasvavia ammattiryhmiä ovat hoitotyö, palvelutyö, teollinen työ, talouden ja hallinnon sekä tekniikan johto- ja asiantuntijatyö.

Tietoyhteiskunta ja uusi talous

Modernissa tietoyhteiskunnassa tieto ja luovuus ovat keskeisiä tuotannon tekijöitä. Tietotyö on merkittävä ala kansantaloudellisesti. Tietotyöhön liittyvän henkisen pääoman merkitys on korostunut. Tieto- ja osaamisintensiivisten palveluiden ja tavaroiden tuotannon osuus ja merkitys kasvaa, samoin tieteen ja teknologian, erityisesti modernin tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen tuotannossa ja palveluissa. Osaamis- ja vaatimustaso kasvaa kaikilla aloilla ja siten myös koulutus- ja ammatti-

taitovaatimukset. Valmius muutoksien hallintaan edellyttää elinikäistä oppimista. Tietotekninen murros ei ole aiheuttanut pelättyjä työllisyysongelmia, vaan on edistänyt taloutta ja työllisyyttä. Uudella taloudella tarkoitetaan uudenlaisia rakenteita ja uudenlaista dynamiikkaa työssä ja taloudessa. Nämä konkretisoituvat sähköisessä kaupankäynnissä, viestinnän, viihteen ja kulttuurisisältöjen maailmanlaajuisissa liikkeissä. Tietoyhteiskunta on myös osaamisyhteiskunta, jossa menestyminen perustuu nopeaan oppimiskykyyn, osaamiseen tehtyihin investointeihin ja innovaatioiden hyödyntämiseen. Oppiminen on koko osaamisyhteiskunnan läpäisevä piirre, joka tukee myös yhteiskunnan koheesiota.

Aluekehitys

Väestö- ja työvoimakehityksen rinnalla kolmas keskeinen rakenteellinen muutos on alueellinen keskittyminen. Muuttoliike on voimistunut, väestö keskittyy erityisesti ns. kasvukeskuksiin, pääkaupunkiseudulle sekä Oulun, Tampereen, Turun ja Jyväskylän seuduille. Työvoiman ja palvelujen keskittyessä hyvinvointi eriytyy ja polarisoituu. Uhkana on syrjäseutujen autioituminen, työvoimatarpeen ja koulutuksen alueellinen kohtaamattomuus, koulutusmahdollisuuksien ja työllistymisen ongelmat erityisesti nuorten osalta, syrjäalueiden väestön ikääntyminen sekä alueelliset erot palveluissa. Kasvukeskusten ongelmiksi voivat muodostua mm. työvoimapula, elin- ja asumiskustannukset, kasvava liikenne, puutteelliset julkiset palvelut ja huono-osaisten syrjäytyminen. Koulutus- ja aluepolitiikan merkitys on keskeinen pyrittäessä nuoren koulutetun väestön ja uusia työpaikkoja luovien yritysten houkuttelemiseen tasapainoisesti eri alueille. Alueellisia vetovoimatekijöitä ovat mm. koulutus-, kulttuuri-, viestinnän ja vapaa-ajanpalvelujen verkosto.

Kulttuurinen muutos

Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuriset arvot muuttuvat. Suomi on kulttuurisilta arvoiltaan aikaisempaa mosaiikkimaisempi. Perinteisten kulttuuristen arvolähteiden rinnalle ja tilalle ovat tulossa ja tulleet hienosyisemmät ja moniulotteisemmat uudet yhteisöllisyydet. Yksilön elämänuraan ja -tyyliin liittyvät valinnanmahdollisuudet kasvavat edelleen. Tämä näkyy mm. siinä, että väestön lisääntyntä vapaa-aikaa täyttämään on tullut kasvava määrä erilaisia kuluttamisen ja viihteen muotoja.

Moderni yhteiskunta on yhä uusien tarpeiden tuottamisen ja niitä tyydyttämään tehtyjen tuotteiden ja palvelujen kuluttamisen yhteiskunta. Aineellinen hyvinvointi korostuu. Hyvinvoinnin osatekijöitä ovat aineellisen vaurauden ja kansainvälisen kilpailukyvyyn rinnalla myös kulttuuriset hyvinvoinnin elementit. Kansallinen kulttuuriperintö ja taiteen sisällöt ovat osa kansakunnan muistia, ne jäsentävät yksilöiden ja yhteisöjen identiteettiä ja asemaa yhteiskunnassa. Osallistuminen ja osallisuus kansalaistoimintaan tarjoavat varsinkin nuorten kohdalla merkittäviä kansalaistaitojen oppimisen mahdollisuuksia ja syrjäytymisen ehkäisyn keinoja. Huippu-urheilun lisäksi liikunnalliset aktiviteetit lisäävät myös väestön terveyttä ja hyvinvointia.

Kulttuurisena ilmiönä tietoyhteiskunta muokkaa ihmisten välisiä suhteita. Keskeinen jännite syntyy globaalien verkostojen ja viestintävirtojen sekä paikallisten identiteettien ja lähiyhteisöjen yhteydenpidon välillä. Parhaimmillaan moderni tietotekniikka voi

yhdistää ja lähentää ihmisiä, luoda osallistumisen ja toiminnan mahdollisuuksia sekä auttaa ymmärtämään ja jäsentämään ympäröivää maailmaa. Mahdollisia kielteisiä seurauksia ovat epävarmuus ja kontrolloimattomuus nopeasti kehittyvässä maailmassa tai syrjäytyminen muutoksien vaatiman osaamisen puuttuessa. Yhteiskunnalliselta kannalta katsottuna olennaista on ns. digitaalinen tasapaino: tietoyhteiskunnan palvelut ovat kaikkien saatavissa, on olemassa siltasovellutuksia siirryttäessä vanhasta uuteen tekniikkaan ja että kiinnitetään huomiota myös niihin, jotka eivät halua, osaa tai ehdi siirtyä uuteen teknologiaan.

2. VALTION TIETOHALLINNON KEHITTÄMINEN

Tilastolaissa määritellään, että valtion tilastotoimella tarkoitetaan valtion viranomaisten yhteiskuntaoloja ja niiden kehittymistä kuvaavien tilastojen laatimista yleistä käyttöä varten. Laissa säädetään Tilastokeskus valtion tilastotoimen yleisviranomaiseksi sekä muut viranomaiset tilastoviranomaiseksi sen mukaan, miten niiden tehtäväksi on tilastojen laatiminen erikseen laissa säädetty. Opetushallitus tuottaa koulutuksen kehittämis-, ennakointi-, arviointi- ja tietopalveluja koulutuksen järjestäjille, oppilaitosjohdolle, opettajille sekä poliittisille päätöksentekijöille ja työelämälle. Laissa opetushallituksesta säädetään, että Opetushallituksella on oikeus saada muilta viranomaisilta käyttöönsä tehtäviensä hoitamisen kannalta tarpeellisia tietoja. Opetusministeriön roolista osana tilastotoimintaa ei ole säädetty lain tai asetuksen tasolla.

Valtion tietohallintoasetuksen (155/88) mukaan valtionhallinnon tietojenkäsittelyä ja tietohallintoa tulee kehittää siten, että tietojärjestelmät edistävät valtionhallinnon tavoitteiden saavuttamista ja ovat taloudellisia, turvattuja, toiminnallisesti yhteensopivia sekä tietosuojavaatimukset täyttäviä. Valtioneuvosto teki 5.2.1998 periaatepäätöksen sähköisestä asioinnista, palveluiden kehittämisestä sekä tiedonkeruun vähentämisestä. Tiedonkeruun osalta periaatepäätöksessä edellytetään, että viranomaiset vähentävät ja rationalisoivat tiedonkeruuta tavoitteena keruukustannusten vähentäminen vähintään kolmanneksella vuodesta 1997 vuoteen 2002.

Valtioneuvoston periaatepäätökseen hallintopolitiikan suuntaviivoista (16.4.1998) sisältyy tietohallinnon kehittämistä koskevia tavoitteita. Päätöksen mukaan hallitus vahvistaa tietohallinnon ja sen ohjauksen voimavaroja. Lisäksi siinä määritellään, että ministeriöiden tulisi ottaa vahvempi ote hallinnonalojensa tietohallinnon ja -palvelujen kehittämiseen.

Valtioneuvoston 2.3.2000 tekemä periaatepäätös tietohallinnon kehittämisestä sisältää keskeiset tavoitteet ja periaatteet sekä tietohallinnon kehittämisen edellyttämät toimenpiteet. Päätöksen mukaisesti tietohallintotoimintoja kehitetään kansalaisten tarpeista lähtien hyvää hallintoa, hyvää tiedonhallintatapaa ja tietoyhteiskuntakehitystä edistävällä tavalla. Lisäksi tietohallintotoiminnan tulee olla taloudellista, tehokasta ja tuloksellista ottaen huomioon asianmukaiset tekniset, hallinnolliset, organisatoriset, toiminnalliset, kaupalliset, koulutukselliset, oikeudelliset ja eettiset näkökulmat.

Päätöksen mukaan erityistä huomiota tulee kiinnittää toimintaympäristön nopeaan muuttumiseen, mikä taas vaatii tietohallinnon seuranta- ja uudelleenarviointia. Tietohallinnon vastuunjaossa, organisoinnissa ja ohjauksessa tulee puolestaan ottaa

huomioon tarkoituksenmukainen toimintataso sekä toimivallan vastuun riittävä yksilöinti. Lisäksi päätöksessä korostetaan päällekkäisen tiedonkeruun välttämistä sekä tietojärjestelmien yhteensopivuuden lisäämistä mm. kehittämällä tietohakemistoja, luokituksia, sanomakuvauksia ja metatietomäärittelyjä.

Tilastolaissa säädetään, että tilastotarkoitukseen saadut tiedot on kerättävä aina ilman tunnistetietoja, mikäli se tilastojen laatimisen kannalta on mahdollista. Tilastoja laativan viranomaisen onkin huolehdittava siitä, että tiedonantajilta pyydetään vain tilastojen laatimisen kannalta välttämättömät tiedot. Lisäksi tiedot on kerättävä niin, että keruusta aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa ja kustannuksia tietojen antajalle. Viranomaisen on myös huolehdittava siitä, että asianomaisilla on tarvittava tieto käsiteltävien asiakirjojen julkisuudesta sekä noudatettavista menettelyistä, tietoturvalisusjärjestelyistä ja tehtävänjaosta.

Valtion tilastotoimen kehittämissuunnitelmassa keskeisiksi tilastotoimen ympäristöä muokkaaviksi tekijöiksi vuosina 2002-2006 nähdään Euroopan unionin syvenevä politiikkaintressi ohjata kansallisen tilastotuotannon kehittämistarpeita. Teknisellä tasolla uuden informaatioteknologian ja kasvavan verkottumisen uskotaan tarjoavan yhä tehokkaampia keinoja koota, prosessoida ja välittää tietoa. Lisäksi hallinnon kehittämisen ja julkisten palvelujen laatua ja saatavuutta koskevien kehittämistavoitteiden nähdään linjaavan tilastotoimen kehittämistä. Kehittämissuunnitelmassa tilastojen kehittämisen haasteeksi nostetaan se, että pystytään kuvaamaan oikeita asioita oikein. Tilastojen kehittämisen painopisteenä pidetään kaudella 2002-2006 nopeita suhdannetilastoja. Lisäksi pyritään kehittämään mm. työmarkkinoita, ympäristöä, palveluja, elinoloja ja muuttoliikettä koskevia tilastoja sekä tietoyhteiskuntaa ja uutta taloutta kuvaavia tilastoja. Indikaattorityön erityiskehitystarpeina esiin nostetaan aluepolitiikka. Nämä tekijät vaativat tilasto- ja tietotuotannon yhteistyön tiivistämistä ja kehittämistä.

3. OPETUSMINISTERIÖN HALLINNONALAN TIETOTARPEET VUOTEEN 2010

Opetusministeriö vastaa toimialaansa kuuluvien koulutus-, tiede- ja kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan tehtävien hoitamisesta. Osana näitä tehtäviä opetusministeriö vastaa hallinnonalansa tietohallinnon ja tietojärjestelmien yhteensovittamisesta ja strategisista linjauksista. Ministeriön alaiset virastot ja laitokset vastaavat oman virastonsa tietohallinnosta sekä tietohallintotyöhön liittyvien hankkeiden ylläpidosta.

Opetusministeriö toteuttaa toiminta-ajatustaan hallitusohjelmassa, hallituksen hankesalkussa, koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmissa vuosille 1999-2004, Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiassa vuosille 2000-2004, toiminta- ja talous-suunnitelmassa vuosille 2003-2006, Euroopan unionin rakennerahastokauden 2000-2006 tavoite- ja yhteisöaloiteohjelmissa sekä lainsäädännössä ilmenevien yleis- tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi valmisteilla on opetusministeriön strategia vuosille 2003-2013.

Osana valtionhallinnon yleisiä linjauksia opetusministeriössä ja sen hallinnonalalla siirryttiin tulossopimus- sekä tulosohjauksen käytäntöön asteittain 1990-luvulla. Keskus-

hallintouudistuksen peruseriaate ministeriöiden työn painottumisesta strategiaan asioihin ja hallinnonalan tulostuotannon voimistamiseen luo opetusministeriölle uusia vaatimuksia toimintaympäristön muutoksen ennakkoinnille sekä tavoitteiden asettamiselle. Näiden muutostekijöiden huomioimisessa tieto- ja tilastotuotannolla on merkittävä asema.

Opetusministeriön hallinnonalalla Tilastokeskuksen ja ministeriön välinen yhteistyö on varsin vakiintunutta. Sopimuksiin perustuen Tilastokeskus tuottaa mittavan joukon aineistoja, julkaisuja ja tilastoja, joita opetusministeriö käyttää oman toimintansa suunnitteluun ja arviointiin. Tilastojen ja tiedonkeruiden kehittäminen erityisesti opetushallinnon puolella tehdään pääosin Tilastokeskuksen, opetusministeriön ja Opetushallituksen välisenä yhteistyönä. Kulttuurihallinnon osalta rahoitusyhteistyö koskee nykyisellään lähinnä kulttuuritilastointia, audiovisuaalisen alan tilastointia, vapaa-aikatutkimusta ja ajankäyttötutkimusta.

Ministeriön asettamien strategisten ja tulostavoitteiden toteutumisen ja vaikutusten korostuva analysointi laadun, vaikuttavuuden sekä tuloksellisuuden näkökulmista edellyttää systemaattisten arviointimenetelmien käyttöönottoa. Säädös- sekä muu päätöksensuunnittelu vaatii yhä laajempaa ja tarkempaa tietoa. Nämä tekijät edellyttävät sekä koulutus- ja tiedepolitiikan että kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan vastualueilla aikaisempaa voimakkaampaa kehittämispanosta ennakkointi- sekä tutkimus- ja tilastotuotannon alueella.

Tasapainoisen aluekehityksen edistäminen luo koko ministeriön tasolla paineita alueellisesti tarkempien tietojen ja indikaattorien kehittämiseen ja tuottamiseen. Lisäksi globalisoituminen sekä EU:n integraation synnyttämät tietotarpeet edellyttävät yhä parempaa kansallisten tietojen kansainvälistä vertailukelpoisuutta.

Valtion keskushallinnon uudistamishankkeen ministeriryöryhmä esittää loppuraportissaan 28.6.2002 erityisten politiikkaohjelmien käynnistämistä seuraavalla hallituskaudella. Poliitiikkaohjelmat olisivat laaja-alaisia, hallinnonalarajat ylittäviä ja hallinnonalojen välistä yhteistyötä edellyttäviä ohjelmia. Niiden toteuttaminen saattaa aiheuttaa uusia tieto- ja tilastointitarpeita.

4. KOULUTUS- JA TIEDEPOLITIikka

4.1 Ohjausjärjestelmän pääpiirteet

Kaikilla koulutuspolitiikan sektoreilla ja tiedepolitiikassa lainsäädäntöä on kevennetty ja toimivaltaa on siirretty koulutuksen järjestäjille ja korkeakouluille. Lainsäädännössä asetettujen keskeisten tavoitteiden toimeenpanossa ollaan enenevässä määrin siirtynyt normiohjauksesta informaatio-ohjaukseen ja tietojohdantamiseen. Asetettujen tavoitteiden toteutumisen seuranta ja arviointi on tullut yhä keskeisemmäksi tietojohdantuksen perustaksi ja niiden edellyttämät tietojärjestelmät ohjauksen avaintekijäiksi.

Lainsäädännössä ja hallitusohjelmissa asetettujen tavoitteiden pohjalta koulutus- ja tiedepolitiikan tarkemmista tavoitteista ja niiden toteuttamiseen käytettävistä keinoista päätetään valtioneuvoston hyväksymissä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämis-

suunnitelmissa. Vuosia 2003-2008 koskeva kehittämissuunnitelma on parhaillaan laadittavana. Poliittisen ohjauksen tietotarpeiden tarkka ennakointi ei kuitenkaan ole täysin mahdollista koulutuksen ja tiedepolitiikan osalta.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma muodostaa pohjan koulutus- ja tiedepolitiikan muulle päätöksenteolle sekä opetusministeriössä ja Opetushallituksessa, kuten yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien perusteille, ammatillisen koulutuksen järjestämisluville, ammattikorkeakoulujen toimiluville ja yliopistojen koulutusvastuusäännöksille sekä opetusministeriön ja ammattikorkeakoulujen tavoite- ja tulossopimuksille ja opetusministeriön ja yliopistojen tulossopimuksille.

Euroopan unionin jäsenyys ja EU:n politiikkaohjelmat muodostavat uuden viitekehysten koulutus- ja tiedepolitiikan ohjaukselle, vaikka unionilla ei olekaan varsinaista toimivaltaa näillä sektoreilla. Uudet ohjausmenetelmät edellyttävät aikaisempaa kattavampia, tarkempia ja luotettavampia sekä mahdollisimman nopeasti saatavia tilastollisia seurantatietoja koulutus- ja tutkimusjärjestelmän toiminnasta. Lisäksi koulutus- ja tiedepolitiikan vaikuttavuutta kuvaavat tilastolliset indikaattorit nousevat yhä keskeisempään asemaan sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Koulutuksen ja tutkimuksen rahoitusta ohjataan ja kohdennetaan yhä laajenevassa määrin tuloksellisuusindikaattoreilla. Tilasto- ja tietotuotantoa on vahvistettava ja siihen kohdistettuja voimavaroja lisättävä.

4.2.Koulutuksen ja tieteen tilastotuotannon pääpiirteet

Koulutus- ja tiedepolitiikan kannalta merkittävimmät tilasto- ja tiedontuottajat voidaan jakaa neljään eri päätoimijaan, Tilastokeskukseen, opetusministeriöön, Opetushallitukseen sekä muihin tiedontuottajiin. Näiden eri toimijoiden välillä on useita yhteistyösopimuksia, joita käsitellään myöhemmin. Yleisesti tilasto- ja tietotuotannon tavoitteina pidetään vertailukelpoisen tiedon tuottamista, käytettävyyden parantamista, tietojärjestelmien kehittämistä sekä päällekkäisen tiedonkeruun välttämistä.

4.2.1. Tilastokeskus

Tilastokeskuksen tilasto- ja tietotuotannolla tarkoitetaan tässä luvussa TK:n omaan tiedonkeruuseen ja muun kuin opetushallinnon rekistereihin pohjautuvia koulutustilastoaineistoja, koulutusalan tutkimuksia, koulutustilastojen ylläpitämiä luokituksia ja julkaisuja.

Alla kuvattavat tilastoaineistot sisältyvät TK:n, OPM:n ja OPH:n tietopalvelusopimukseen ellei toisin mainita.

Tilastoaineistot

Peruskouluaineisto

Peruskoulutilastolomake kattaa kouluittaiset tiedot 4 000 peruskoulusta. Lomake sisältää tietoja oppilasmäärästä (joita käytetään mm. valtionosuuden määräämiseen), peruskoulun päättäneistä, luokalle jääneistä keskeyttäneistä (eronneista), erityisopetuksesta ja ainevalinnoista.

Kuntalomake sisältää kunnittaisia (erikseen suomenkielisestä ja ruotsinkielisestä opetustoimesta) tietoja vähintään 700 tuntia vuodessa kestävän esiopetuksen oppilaista annettiinpa opetus päivähoidon yhteydessä tai peruskouluissa sekä tiedon maahanmuuttajien valmistavassa opetuksessa olleiden lukumäärästä ja taiteen perusopetuksen antamisesta.

Lukiokoulutuksen aineisto

Lukiokoulutuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä lukion koko oppimäärään, IB-, Reifeprüfung- tai gymnasie-examen –tutkintoon tähtäävää koulutusta. Lukiokoulutuksen ainevalintatilasto sisältää tietoja kevätlukukauden lopun opiskelijamäärästä ja lukiokoulutuksen suorittaneiden ainevalinnoista. Aineisto on oppilaitoksittainen. Lukiokoulutuksen henkilö pohjainen opiskelija-aineisto sisältää tietoja koulutuksesta ja 20.9. tilanteen mukaisista opiskelijoista. Edellä kuvatut aineistot kerätään lukiokoulutusta antavista oppilaitoksista, joita on 480. Ylioppilastutkintoaineisto pohjautuu ylioppilastutkintolautakunnan (YTL:n) ylioppilaskirjoituksiin ilmoittautuneiden aineistoon. Se kuvaa tietynä vuonna ylioppilastutkinnon suorittaneiden määrää. Ylioppilastutkintoaineisto ei sisälly tietopalvelusopimukseen.

Ammatillisen (toisen asteen) koulutuksen aineistot

Ammatillisella koulutuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä tutkintotavoitteista peruskoulutusta ja tutkintotavoitteista lisäkoulutusta. Ammatillisen koulutuksen opiskelija-aineisto sisältää tietoja ammatillisesta koulutuksesta ja 20.9. tilanteen mukaisista opiskelijoista ja ammatillisen koulutuksen päättäneet/suorittaneet –aineisto ammatillisesta koulutuksesta, tutkinnon suorittaneista ja ammatillisen koulutuksen päättäneistä. Aineistot ovat henkilö pohjaisia. Tiedot kerätään ammatillista koulutusta antavista oppilaitoksista, joita on 360.

Näyttötutkintoihin osallistuneet –aineisto sisältää tutkinnoittaisia summatietoja näyttötutkintotilaisuuksiin osallistuneista, osa- ja koko tutkinnon suorittaneista. Tiedot ovat erikseen kevätlukukaudelta ja koko kalenterivuodelta. Näyttötutkintoon liittyvä aineisto kerätään oppilaitoksilta Opetushallituksen toimeksiannosta.

Oppisopimuskoulutusaineisto kuvaa tutkintotavoitteisen ammatillisen koulutuksen lisäksi ei tutkintoon tähtäävää lisäkoulutusta. Aineisto on henkilö pohjainen ja kuvaa koko kalenterivuotta. Se sisältää tietoja koulutuksesta, koulutukseen osallistuneista, aloittaneista, keskeyttäneistä, oppitodistuksen saaneista ja koulutustyönantajasta (puutteellinen). Tiedot kerätään ammatillista koulutusta antavista oppilaitoksista.

Ammattikorkeakouluaineistot

Ammattikorkeakoulujen opiskelija- ja tutkintoaineistot kattavat ammattikorkeakoulu-

tutkinnot ja ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnot. Aineistot ovat henkilö pohjaisia. Opiskelija-aineisto sisältää tietoja koulutuksesta ja 20.9. tilanteen mukaisista opiskelijoista ja tutkintoaineisto koulutuksesta ja tutkinnon suorittaneista. Tiedot kerätään suoraan 30 ammattikorkeakoulusta.

Yliopistoaineistot

Yliopistokoulutuksen opiskelija-aineisto kattaa tutkintoon johtavan ja ei tutkintoon johtavan koulutuksen, tutkintoaineisto vain tutkintoon johtavan koulutuksen. Molemmat aineistot ovat henkilö pohjaisia. Opiskelija-aineisto sisältää tietoja koulutuksesta ja 20.9. tilanteen mukaisista opiskelijoista ja tutkintoaineisto koulutuksesta ja tutkinnon suorittaneista. Tiedot kerätään suoraan 20 yliopistosta.

Oppilaitosten aikuiskoulutusaineistot

Oppilaitosten aikuiskoulutusaineisto kattaa tiedot yleissivistävien ja ammatillisten oppilaitosten sekä ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutuksesta. Aineisto on oppilaitoksittainen ja kuvaa koko kalenterivuotta. Aineisto sisältää koulutustyyppittäisiä tietoja koulutusten, osallistumistapausten ja annettujen opetustuntien määrästä sekä koulutuksen sisällöstä. Tiedot kerätään suoraan oppilaitoksista. Tällaisia oppilaitoksia on yhteensä 870. Kesäyliopistojen aikuiskoulutusaineisto pohjautuu Suomen kesäyliopistot r.y.:n keräämään aineistoon. Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen suorittaneet –aineisto pohjautuu henkilö pohjaiseen työministeriön työnhakijarekisteriin. Viimeksi mainitut aineistot eivät sisälly tietopalvelusopimukseen.

Opettajat ja muu henkilökunta -aineisto

Opettajia ja muuta henkilökuntaa koskevat tilastot laaditaan TK:n työssäkäyntitilaston yhteydessä perustuen työssäkäynti- ja palkkatilastosta muodostettuun henkilö pohjaiseen rekisteriaineistoon. Aineistosta saadaan tietoja mm. opettajien ikärakenteesta, suoritetuista tutkinnoista ja työsuhteen luonteesta.

Yliopistoilta ja ammattikorkeakouluilta on tänä vuonna kerätty takautuvasti tiedot niistä henkilöistä, jotka ovat suorittaneet opettajankelpoisuuteen vaadittavat pedagogiset opinnot. Tiedot viedään ensin tutkintorekisteriin, josta ne päivitetään edelleen opettajarekisteriin. Opetusministeriön toimeksiannosta on kahdesti kerätty tiedot mm. opettajien muodollisesta kelpoisuudesta opetustehtävän ja opettajan eniten opettaman aineen mukaan.

Tutkintorekisteri ja väestön koulutus rakenne -tilasto

Väestön koulutus rakennetta kuvaavat tiedot perustuvat TK:n tutkintorekisteriin ja väestöä koskevien tietojen osalta Väestörekisterikeskuksen ylläpitämän väestön keskusrekisterin tietoihin. Tutkintorekisteriä päivitetään vuosittain lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa tutkinnon suorittaneiden tiedoilla, eri lähteistä saaduilla suomalaisten ulkomailla suorittamilla tutkinnoilla ja Suomeen muuttaneiden ulkomaalaisten tutkintotiedoilla sekä Väestörekisterikeskuksen väestönmuutostiedoilla. Yhdellä henkilöllä voi olla useita tutkintoja. Väestön koulutus rakenne –tilastoon poimitaan kultakin henkilöltä koulutusasteeltaan korkein tai viimeksi suoritettu tutkinto. Väestön koulutus rakenne –aineisto ei sisälly tietopalvelusopimukseen.

Henkilöpohjaisia aineistoja yhdistelemällä tuotettuja tilastoja

Koulutukseen hakeutumista ja pääsyä, opiskelijoiden työssäkäyntiä, opintojen kulkua perusasteen jälkeen, keskeyttämistä, sijoittumisesta työhön ja jatko-opintoihin kuvaavat tilastot tuotetaan käyttäen hyväksi henkilö pohjaisia aineistoja.

Tutkimukset

Aikuiskoulutustutkimukset 1980, 1990, 1995 ja 2000

Aikuiskoulutustutkimusten perusjoukkona on ollut Suomessa vakituisesti asuva (15)18–64(79)–vuotias väestö, otoskoko on ollut 4000 - 5000 ja tiedonkeruut on toteutettu käyntihaastatteluina. Tutkimuksilla on kartoitettu aikuisväestön koulutukseen osallistumista (ja osallistumattomuutta) ja siinä tapahtuneita muutoksia sekä mm. koulutuksen hyötyä, tarvetta ja koulutusaikomuksia ja osallistumisen esteitä, oppimista työssä ja itseopiskelua, tietokoneen käyttöä ja vieraiden kielten taitoa. Toistaiseksi on pidetty sopivana toteuttaa tutkimus noin viiden vuoden välein.

Tutkimukset (1990, -95 ja 2000) on toteutettu opetusministeriön ja Tilastokeskuksen yhteishankkeina ja ne ovat pohjautuneet noin neljä vuotta kattaviin yhteistyösopimuksiin. Aikuiskoulutustutkimus 2000:n osalta sekä tiedonkeruu että henkilöstökustannukset rahoitettiin opetusministeriön määrärahalta. Vuoden 2002 alusta opetusministeriö siirsi budjetissa kahden tutkijan palkkausta varten Tilastokeskukselle määrärahan.

Yritysten kustantama henkilöstökoulutus –tutkimus (CVTS)

Yritysten kustantama henkilöstökoulutus 1999 (Continuing Vocational Training Survey CVTS2) on EU-hanke, joka toteutettiin yhtäaikaaisesti, asetelmaltaan samanlaisena ja yhtenäisin tiedonkeruuvälinein kaikkiaan 25:stä Euroopan maassa. Tiedot kerättiin vuonna 2000 vuotta 1999 koskien. Perusjoukkona ovat vähintään 10 hengen yritykset lukien pois maatalouden ja julkisen hallinnon yritykset. Aineisto sisältää tietoja mm. yritysten henkilöstölleen kustantaman koulutuksen määrästä, kohdentumisesta henkilöstöryhmiin, pääasiallisesta sisällöstä ja kustannuksista, yritysten koulutusstrategioista ja koulutuksen esteistä. Kun hanke toteutettiin ensimmäisen kerran vuonna 1994, ei Suomi osallistunut tutkimukseen.

Tutkimuksen kustannuksista 2/3 rahoitettiin EU:lta saaduilla varoilla. Seuraavat CVTS:n tiedonkeruut on suunniteltu vuosille 2005 ja 2010 ja niitä koskevaa säädöspohjaa valmistellaan.

Henkilöstökoulutustilastot

Henkilöstökoulutustilasto tuotetaan EU-standardien mukaan toteutetun työvoimatutkimuksen aineiston pohjalta ja se sisältää kansallisia tarpeita varten kerätyt tiedot henkilöstökoulutukseen osallistumisesta tutkimusta edeltävien 12 kuukauden aikana. Osallistumista kuvataan koulutuksessa olleiden palkansaajien osuudella sekä saatujen koulutuspäivien määrällä ja taustamuuttujina käytetään mm. ikää, sukupuolta, koulutusastetta, ammattiryhmää ja sosioekonomista asemaa sekä yrityksen toimialaa ja kokoa. Tietoja on kerätty vuodesta 1982 lähtien. Työvoimatutkimuksen perusjoukkona on Suomessa vakinaisesti asuva 15–74-vuotias väestö. Henkilöstökoulutustilasto laaditaan vuosittain.

Kertaluontoisina toteutetut tutkimukset

Vuosina 1997–2000 toteutettiin Suomessa opetusministeriön rahoituksella Jyväskylän yliopiston ja Tilastokeskuksen yhteishankkeena OECD:n johtama kansainvälinen aikuisten lukutaitotutkimus (IALS). Tilastokeskus vastasi tiedonkeruusta ja tutkimukseen sisältyvästä kohdehenkilöiden taustatietoja sekä aikuiskoulutukseen osallistumista kartoittavasta osuudesta. Vuosina 1995–1998 toteutettiin opetusministeriön yhteishankerahoituksena kertaluontoisesti selvitys koskien koulutusalan yritysten koulutustoimintaa vuonna 1996. Aineisto sisältää tietoja koulutukseen osallistuneiden määrästä (osallistumistapauksista) sukupuolen mukaan eri tyyppisissä koulutusalan yrityksissä. Koulutuksen järjestäjiä kuvataan yritysten määrällä, koolla ja liikevaihdon ja koulutustoimintaa osallistumistapauksilla ja annetuilla opetustunneilla.

Luokitukset

Koulutusluokitukset

Koulutusluokitus sisältää TK:n kansallisen koulutusluokituksen ja sen avainluokitukset Unescon kansainvälisen koulutusluokituksen (ISCED:n) ja opetushallinnon koulutusala-, opintoala- ja koulutusasteluokituksen. Koulutusluokituksessa on 1 800 tutkinonimikettä. Koulutusluokitusta päivitetään vuosittain.

Koulutuksen järjestäjät –rekisteri

Koulutuksen järjestäjät –rekisteri sisältää lähes 1 000 koulutuksen järjestäjää. Rekisteriä päivitetään vuosittain mm. opetusministeriön antamien koulutuksen järjestämislupapäätösten pohjalta. Rekisteri ei sellaisenaan sisälly tietopalvelusopimukseen.

Oppilaitosrekisteri

Oppilaitosrekisteri sisältää 5 200 oppilaitosta. Oppilaitosverkko päivitetään vuosittain koulutuksen järjestäjän ilmoitusten perusteella. Oppilaitostiedot päivitetään pääasiassa Peruskoulutilastolomakkeella ja Oppilaitokset ja opiskelijat syksyllä -lomakkeella kerätyillä tiedoilla.

Julkaisut

Oppilaitostilastot

Oppilaitostilastot-julkaisu sisältää tietoja oppilaitoksista, opiskelijoista, tutkinnoista, aikuiskoulutuksesta, opettajista, peruskoulun ja lukion ainevalinnoista, erityisopetuksesta, koulutukseen hakeutumisesta ja pääsystä, opiskelijoiden työssäkäynnistä, opintojen kulusta perusasteen jälkeen, sijoittumisesta työhön ja jatko-opintoihin ja koulutuksen taloudesta. Julkaisu tuotetaan vuosittain.

Väestön koulutus rakenne kunnittain

Väestön koulutus rakenne kunnittain –julkaisu sisältää tietoja lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa tutkintoja suorittaneesta väestöstä koulutusasteen ja –alan mukaan sekä iän ja sukupuolen mukaan; koulutetun väestön pääasiallisesta toiminnasta, muuttoliikkeestä, väestön koulutustasosta alueittain sekä tilastovuonna suoritetuista tutkinnoista. Julkaisu tuotetaan ensi vuonna viimeisen kerran. Jatkossa väestön koulutus rakennetta kuvataan nykyistä laajemmin Oppilaitostilastot- julkaisussa.

Korkeakouluihin hakeneet ja hyväksytyt –julkaisu

Korkeakouluihin hakeneet ja hyväksytyt –julkaisu kuvaa ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin hakeutumista ja pääsyä. Julkaisu sisältää tiedot mm. alimmista piste-määristä, joilla on tullut valituksi.

Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset

Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset –julkaisu sisältää mm. seuraavat luettelot: oppilaitosrekisterin tiedot, oppilaitosrekisteriin lisätyt oppilaitokset, lakkautetut oppilaitokset, toiseen oppilaitokseen yhdistyneet oppilaitokset, koulutuksen järjestäjät ja niiden ylläpitämät oppilaitokset sekä oppilaitokset lääneittäin ja kunnittain.

Aikuiskoulutustutkimuksen tutkimusraportit

Tilastokeskus tuottaa aikuiskoulutustutkimuksen aineistoa kuvailevat ennakkotiedot alle vuodessa tiedonkeruun päättymisestä, varsinaisia taulukko- ja tutkimusraportteja julkaistaan parin vuoden ajalla resursseista riippuen 2-4. Tilastokeskuksen ulkopuoliset tutkijat ovat tuottaneet aineistojen pohjalta noin 100 julkaisua, raporttia, artikkelia tms. (nimikkeiden yhteismäärä).

Yritysten kustantama henkilöstökoulutus 1999 (CVTS)

Julkaisu sisältää tietoja yritysten kustantaman koulutuksen määrästä – koulutukseen osallistumisesta sekä koulutuksen sisällöstä ja kustannuksista. Tuloksia tarkastellaan pääosin toimialoittain ja yrityksen kokoluokan mukaan ja vertaillen muihin Euroopan maihin.

Henkilöstökoulutus

Julkaisu tuotetaan vuosittain. Se sisältää tietoja palkansaajien henkilöstökoulutukseen osallistumisesta keskeisten taustamuuttujien (ks. edellä) mukaan. Julkaisu sisältää myös aikasarjatietoja vuodesta 1982 alkaen.

4.2.2. Opetus- ja tiedehallinto

Valtionosuusjärjestelmä (VALOS)

Opetusministeriön vastuulla on Opetushallituksen ylläpitämä valtionosuustietojärjestelmä, jota käytetään valtionosuusjärjestelmän mukaisten rahoituspäätösten valmisteluun, maksamiseen, opetus- ja kulttuuritoimen kustannusten seurantaan, taloudellisuuden arviointiin sekä rahoitusjärjestelmien edelleen kehittämiseen. Järjestelmä kattaa valtion, kunnallisen ja yksityisen koulutoimen sekä kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen opetusministeriön hallinnonalalle kuuluvat tehtäväkokonaisuudet.

Oppilaitostietojärjestelmä (OPTI)

Oppilaitostietojärjestelmä (OPTI) on Opetushallituksen valtakunnallinen koulutuksen tietojärjestelmä, joka tuottaa tietoja mm. koulutuksen tiedottamiseen, seurantaan ja arviointiin. OPTI- tietojärjestelmässä on ajantasaiset tiedot ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen, yleissivistävien oppilaitosten ammatillisen koulutuksen tutkintotavoitteisen ja ammatillisen lisäkoulutuksen koulutustarjonnasta käsittäen sekä nuoriso että aikuiskoulutuksen. Myös lukioiden koulutustarjontaa sisältyy tietokantaan. Tietojärjestelmän tilasto-osuus kootaan Tilastokeskuksen tuottamista koulutus-tilastoista. Tulevaisuudessa OPTIin kerätään myös yliopistojen koulutustarjontaa koskevia tietoja.

Koulutustehtävöpäättöjärjestelmä (KOUTE)

Opetusministeriön toimeksiannosta on toteutettu ammatillisen koulutuksen järjestämisluvan myöntämiseen ja päätöksen valmisteluun sekä raportointiin tarkoitettu koulutustehtävöpäättöjärjestelmä (KOUTE).

Yliopistojen toimintaa kuvaava tilastotietokanta (KOTA)

Opetusministeriön ylläpitämä KOTA -tietokanta sisältää yliopistoja koskevia tilastotietoja vuodesta 1981 lähtien. Tietokanta on suunniteltu opetusministeriön ja yliopistojen johtamisen apuvälineeksi tuottamaan vuosittaisen suunnittelun ja seurannan tarvitsemat pohjatiedot.

Ammattikorkeakoulutietokanta (AMKOTA)

Ammattikorkeakoulujen seurannan ja arvioinnin tietokantaan (AMKOTA) on koottu ammattikorkeakoulujen toimintaa kuvaavia tietoja, joita käytetään opetusministeriön ja ammattikorkeakoulujen välisissä tavoite- ja tulossopimusneuvotteluissa, ammattikorkeakoulujen toiminnan kehittämisessä, suunnittelussa ja arvioinnissa.

Yliopistojen hakija- ja opinto-oikeusrekisteri (HAREK)

Hakija- ja opinto-oikeusjärjestelmä (HAREK) on yliopistojen opiskelijavalintojen tueksi luotu reaaliaikainen tietojärjestelmä, johon yliopistoissa tallennetaan tiedot hakijoista ja heidän hakemuksistaan, valinnoista ja niiden tuloksista, opiskelupaikan vastaanottamisesta ja opiskelijan kirjautumisesta.

Ammattikorkeakoulujen yhteishakujärjestelmä (AMKYH)

Ammattikorkeakoulujen opiskelijavalintaa varten on käytössä ammattikorkeakoulujen yhteishakujärjestelmä (AMKYH), jonka ylläpidosta vastaavat Opetushallitus ja ammattikorkeakoulut. Järjestelmä tuottaa ammattikorkeakouluille opiskelijavalinnassa tarvittavat tiedot mm. koulutustarjonnasta, hakijoista, heidän hakutoiveistaan sekä opiskelijavalinnoista. Järjestelmään kuuluvan alarekisterin, hakija- ja opiskelupaikkarekisterin (AMKOREK) avulla seurataan yhden korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan periaatteen toteutumista yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa.

Ammattikorkeakoulujen hakija- ja opiskelupaikkajärjestelmä (AMKOREK)

Järjestelmän avulla toteutetaan ja seurataan lukuvuonna 1999-2000 voimaan tulleen yhden korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan säännöksen toteutumista. Toteutumista ja sen seuranta varten AMKOREK-järjestelmän ja yliopistojen hakija- ja opinto-oikeusjärjestelmän (HAREK) välille on luotu tekninen liittymä. Järjestelmää ylläpitävät Opetushallitus ja ammattikorkeakoulut.

Ammattitutkintojen seurantajärjestelmä (AMTU)

Ammattitutkintojen seurantajärjestelmän tavoitteena on tukea Opetushallituksessa ammattitutkintoihin liittyvää päätöksentekoa, tiedotusta ja seuranta. AMTU-järjestelmässä on tietoja tutkintoimikunnista, sopimusoppilaitoksista sekä järjestettävistä perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista.

Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishakujärjestelmä (TAYH)

Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen opiskelijavalintaa varten on käytössä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishakutietojärjestelmä (TAYH). Järjestelmän ylläpidosta vastaavat Opetushallitus rekisterin ylläpitäjänä ja lääninhallitukset.

Research.fi -tietopalvelu

Research.fi -palvelu on Suomen tieteen ja teknologian tietopalvelu. Palvelu tarjoaa verkossa lähinnä tiede- ja teknologiahallinnon tarpeisiin tietoa suomeksi ja englanniksi. Se sisältää tiede- ja teknologiapolitiikan linjauksia, keskeisiä tilastoja, kansainvälisiä vertailutietoja sekä linkkejä syventävään taustatietoon.

Aikuisten ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen seuranta-, tiedotus- ja hallintajärjestelmä (HANKI)

HANKI- järjestelmä tuottaa tietoa mm. aikuisten ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen hankintatoiminnan suuntaviivoja koskevan opetusministeriön vuotuisen päätöksen sekä opetusministeriön ja lääninhallitusten välisten tulossopimusten tulosten seurantaan.

4.2.3. Muita tiedontuottajia

Kansainvälisen henkilövaihdon keskus, CIMO

Kansainvälisen henkilövaihdon keskuksen CIMOn (Centre for International Mobility) tehtävänä on edistää suomalaisen yhteiskunnan kansainvälistymistä koulutuksen, kulttuurin ja työelämän alueilla sekä nuorison keskuudessa. Lisäksi CIMO edesauttaa suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin opetusta ulkomailla. CIMO tuottaa mm. kansainvälistä opiskelija- ja opettajaliikkuvuutta koskevan tilasto- ja tietoaineiston.

Kansainväliset toimijat

Kansallista ja kansainvälistä tiedonkeruuta on viimeisen vuosikymmenen aikana voimakkaasti harmonisoitu, jotta tilasto- ja tietotuotanto tuottaisi aiempaa yhtenäisempää ja vertailukelpoisempaa maakohtaista tietoa. Kansallisen tilastotuotannon kehittämisessä tulisikin myös jatkossa ottaa huomioon kansainväliset yhteisesti sovitut määritelmät, käsitteet ja tiedonkeruu. Kansainvälisiä tieto- ja tilastotuottajia ovat mm. OECD, EU (Eurostat), Pohjoismainen Foorumi sekä Unesco.

4.3. Uudet tietotarpeet

4.3.1. Ympäristömuutoksista aiheutuvat tietotarpeet

Globalisaatio ja kansainvälistyminen, väestö- ja aluekehitys, työelämän ja teknologian kehitys sekä sosiaalinen ja kulttuurinen muutos vaikuttavat koulutus- ja tiedepolitiikkaan ja sen ohjaukseen sekä tietotarpeisiin. Kansainvälinen liikkuvuus, ulkomaalaisperäisen väestön määrän kasvu, tasapainoisen alueellisen kehityksen turvaaminen, koulutustarjonnan oikea mitoittaminen, aikuiskoulutuksen aseman vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen asettavat koulutus- ja tiedepolitiikalle uusia vaatimuksia.

1) Kansainvälistä liikkuvuutta ja kansainvälistymistä koskevat tiedot

Eri sektoreilla on pysyvä tietotarve maahanmuuttajista ja ulkomaalaisista opiskelijoista sekä näiden suorittamista tutkinnoista. Kansainvälistä liikkuvuutta ja kansainvälistymistä koskevia tilasto- ja tietotarpeita opetushallinnon näkökulmasta ovat:

- Suomalaisten maasta- ja maahanmuuttoa koskevat tiedot jaottelulla: maa, määrä, koulutustausta, poissaolon kesto, maakuntajako.
- Suomalaisten opiskelu ulkomailla jaottelulla: maa, määrä, koulutusalat ja -asteet/sectorit, (maakuntajako).
- Ulkomaalaisten maahan- ja maastamuutto jaottelulla: maa, määrä, koulutusalat ja -asteet/sectorit maakuntajako; Indikaattorien kehittämisessä tulisi pohtia näiden vaikutusta työvoimaan sekä ulkomaalaisille maahanmuuttajille annettavan perus-, lisä- ja muun koulutuksen määrä ja tarjonta.
- Ulkomaalaiset tutkinto-opiskelijat jaottelulla: maa, määrä, koulutusalat ja -asteet/sectorit, maakuntajako. Indikaattoripuolella tulisi pohtia vaikutuksia koulutuksen mitoittamiseen. Lisäksi tietoa tarvitaan opiskelijoiden keskeyttämisestä, työelämään sijoittumisesta ja työllistymisestä tutkinnon suorittamisen jälkeen Suomeen tai ulkomaille.
- Vieraskielisen tutkinto-opetuksen tarjonta jaottelulla: kielet, opiskelijamäärät kansalaisuuden perusteella, koulutusalat ja -asteet/sectorit, maakuntajako.
- Kansainvälisyysindikaattorien kehittäminen.

Edellä mainitut tietotarpeet voidaan pääosin tyydyttää nykyisellä tietotuotannolla, mutta tiettyjä tietoja on saatavilla vain erillistutkimuksella. Ongelmana on erityisesti suomalaisten maasta- ja maahanmuuttoa sekä opiskelua ulkomailla koskevien tietojen saanti. Tietopohjaa voitaisiin parantaa, jos Euroopan unionin puitteissa ryhdyttäisiin tilastoinnin kehittämiseen samoin periaattein kuin Suomessa kerätään tietoja ulkomaalaisista.

2) Aluetiedot

Tasapainoisen alueellisen kehityksen turvaaminen maan eri osissa edellyttää koulutuksen ja tutkimuksen aluetietojen kehittämistä ja hallitsemista alueellisen koulutus- ja tiedepolitiikan perustana. Suurin osa tarpeellisesta aluetiedosta on tuotettavissa käytössä olevien tiedonkeruujärjestelmien pohjalta.

Aluetietojen pohjana ovat kuntakohtaiset tiedot. Alueellisen kehityksen valtakunnallisen ohjauksen näkökulmasta perustietotuotannon tulee pohjautua maakuntajakoon. Korkeakoulupolitiikan sekä tutkimus- ja kehitystyön ohjauksessa saattaa olla tarpeen käyttää maakuntajakoa harvempaa, pääosin maakuntaryhmiin perustuvaa aluejakoa. Opetusministeriössä on tässä tarkoituksessa kehitelty yhdeksästä maakunnasta tai maakuntaryhmästä muodostuva korkeakoulualuejako (Helsingin metropolialue, Lounaisrannikko, Kehysmaakunnat, Pirkanmaa, Keski-Suomi, Itä-Suomi, Pohjanmaa, Oulun lääni, Lappi).

Maakunnallisen koulutuspolitiikan ohjauksessa myös seutukuntajako saattaa muodostua tulevaisuudessa nykyistä tärkeämmäksi näkökulmaksi. Varsinkin toisen asteen koulutuspalvelujen turvaamisen edellyttämät oppilaitosverkon kehittämistoimenpiteet saattavat monessa tapauksessa olla parhaiten toteutettavissa seutukuntakohtaisesti.

Aluetietojen ja alueanalyysien merkitys tulee kasvamaan. Periaatteessa kaikki perustiedot koulutuksesta (mm. koulutustarjonta/uudet opiskelijat, opiskelijamäärät, tutkin-

not, keskeyttäminen, hajautuminen, vetovoima, vaikuttavuus/työllistyminen) sekä tutkimus- ja kehittämistyöstä tulee tuottaa maakuntajaon ja tarvittaessa perusasteen ja toisen asteen koulutuksen osalta, mikä edellyttää lisäselvityksiä, myös seutukunnittain. Lisäksi aluekehitysindikaattorien kehittämisen merkitys kasvaa. Myös aluehallinnon mahdolliset yleiset muutostarpeet ja opetustoimen aluehallinnon mahdolliset uudelleenjärjestelyt vaikuttavat tilasto- ja tietotuotantoon.

3) Aikuiskoulutustiedot

Väestökehitys, nuorisoikäluokkien pienentyminen ja väestön vanheneminen, työvoiman ikääntyminen ja työvoiman määrän kääntyminen laskuun edellyttävät aikuiskoulutuksen aseman vahvistamista ja aikuiskoulutuksen kehittämistä ja ohjausta omana kokonaisuutena kaikilla sektoreilla. Aikuiskoulutuksen tilasto- ja tietotuotannon kannalta olisi tärkeää luoda kaikille sektoreille yhtenäiset käsitteet sekä tuottaa mahdollisimman vertailukelpoista tilasto- ja tietoaineistoa, jonka tulisi perustua myös yksilö/henkilöpohjaiseen tiedonkeruuseen.

Oppilaitosten aikuiskoulutusaineistot

Tavoitteena on, että opiskelijaprofiilitiedot (oppilaitos, todellinen opiskelijoiden määrä, sukupuoli, syntymävuosi/ikä, koulutustausta, työmarkkina-asema ja kotikunta) kerätään vuonna 2005 kansanopistojen, kesäyliopistojen ja liikunnan koulutuskeskusten ja vuonna 2006 kansalaisopistojen ja opintokeskusten vapaan sivistystyön opiskelijoista. Tiedonkeruun toteuttaminen edellyttää maksullista toimeksiantoa.

Ammatillisen (toisen asteen) koulutuksen aineistot

Ammatillisen koulutuksen opiskelija- ja koulutuksen päättäneet/suorittaneet –aineistot sisältävät opetussuunnitelmaperusteisen ja näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen. Näyttötutkintoon valmistava koulutus kestää lyhimmillään muutaman kuukauden ja voi näin ollen osua tiedusteluajan (20.9.) ulkopuolelle. Sen vuoksi on ilmennyt tarpeita irrottaa näyttötutkintoon valmistava koulutus (tai vain ammatillinen lisäkoulutus) omaksi henkilöperusteiseksi tiedonkeruukseksi, jossa kuvattaisiin näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen osallistumista koko kalenterivuodelta. Uudistus selkeyttäisi ammatillisen koulutuksen opiskelija- ja ammatillisen koulutuksen päättäneet/suorittaneet –aineistojen tiedonkeruuta.

Aikuiskoulutus- ja henkilöstökoulutustutkimukset

Eurostatin aikuiskoulutustilastojen kehittämistä koskeva vuoteen 2012 ulottuva suunnitelma sisältää aikuiskoulutusta koskevien tietojen keruun seuraavasti: EU:n aikuiskoulutustutkimusten tiedonkeruut 2006 ja 2011, CVTS-tutkimukset 2005 ja 2010, työvoimatutkimuksen elinikäisen oppimisen lisätutkimukset 2003 ja 2008, tulonjako- ja elinolotutkimuksen lisätutkimus 2007 ja erilliset kysymykset työvoimatutkimuksessa vuodesta 2003 lähtien sekä ajankäyttötutkimuksessa vuonna 2010. Työvoimatutkimuksiin sisältyvistä ja liitettävistä kysymyksistä on jo säädetty asetuksella, aikuiskoulutustutkimuksen ja CVTS:n asetuksia valmistellaan. Aikuiskoulutustutkimuksen ja tulevien CVTS-tutkimusten suunnittelu käynnistyy vuoden 2002 syksyllä.

Kansallisen aikuiskoulutustutkimuksen osalta ei ole resursseja vuoden 2000 tutkimuksen jatkoanalyysiin eikä täysin riittävästi myöskään uuden tutkimuksen suunnitte-

luun. Suunnittelutyössä pyritään siihen, että kansallinen aikuiskoulutustutkimus voidaan integroida Eurostatin koordinoimaan tutkimukseen. Aikuiskoulutustutkimusta sekä muuta aikuiskoulutusalueen indikaattorien kehittämistyötä koskevaa uutta opetusministeriön ja Tilastokeskuksen välistä yhteistyösopimusta valmistellaan parhaillaan.

Eurostat on aloittanut CVTS-tutkimusta koskevan asetuksen valmistelun. Tilastokeskuksesta on pyritty osallistumaan aktiivisesti Eurostatin johtamiin tutkimuksen suunnitteluryhmiin, jotta voidaan turvata kansallisten intressien näkökulma tulevassa tutkimuksessa. Suunnitteluresurssit ovat vuodelle 2003 varsin rajalliset.

Työvoimatutkimuksen lisätutkimuksena toteutettavan elinikäisen oppimisen moduulin hyödyntäminen

Työvoimatutkimuksen yhteydessä vuonna 2003 kerätään tietoja elinikäisestä oppimisesta erillisellä asetukseen perustuvalla kysymysten kokonaisuudella. Tietoja kerätään tutkintoon johtavaan ja ei tutkintoon johtavaan koulutukseen osallistumisesta (ja osallistumattomuudesta), koulutuksen sisällöstä, tarkoituksesta ja käytetystä ajasta. Runsaan 30 000 hengen otos (15-74-vuotiaat) mahdollistaisi alueellisesti ja koulutuksen järjestäjän mukaan tapahtuvan analysoinnin esimerkiksi saadun koulutuksen sisältöjen osalta paremmin kuin aikuiskoulutustutkimuksen suppeampi otos. Kansallisia tarpeita palvelemaan aineiston analysoimiseen tarvittaisiin lisäresursseja.

Ongelmat

Aikuiskoulutuksen tietoperustan perusheikkoutena on se, että aikuiskoulutusta ei kaikilla tasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa voida tarkastella itsenäisenä kokonaisuutena. Tämän takia erityistä huomiota tulee kiinnittää ikätietojen keräämiseen ja esittämiseen kaikissa koulutuksissa määrällisten tietojen rinnalla. Toisena heikkoutena on, etteivät tilastot monin osin perustu henkilö pohjaiseen tiedonkeruuseen, vaan tiedot kerätään ns. osallistumistapauksina. Tällainen tiedonkeruu on ongelmallista erityisesti vapaan sivistystyön opinnoissa, joissa se on ainoa kansallisesti yhtenäinen tiedon keruun tapa.

4) Muut erillistarpeet

Maisteriohjelmien sekä avoimen yliopiston väylän kautta aloittavista opiskelijoista, opintojen edistymisestä, valmistumisesta sekä työelämään sijoittumisesta tarvitaan tilastotietoa päätöksenteon pohjaksi.

5) Mitoitus- ja ennakoititiedot

Väestön ikääntyminen, nuorisoikäluokkien pienentyminen, työvoiman määrän kääntyminen laskuun sekä työvoimapulauhka ja työvoimakapeikot edellyttävät koulutustarjonnan oikeaa mitoittamista sekä valtakunnallisesti että alueellisesti koulutus- ja

työvoimatarpeiden mukaisesti. Työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointi muodostuu yhä tärkeämmäksi tehtäväksi.

Ennakoinnin tietotarpeet koostuvat ensinnäkin väestökehitystiedoista, työvoiman kysyntä- ja poistumatiedoista, väestön ja työvoiman koulutusrakennetiedoista sekä väestön ja työvoiman ammattirakennetiedoista. Toiseksi koulutustarjonnan mitoittaminen edellyttää koulutusala-, opintoala- ja koulutusaste kohtaista tietoa aloituspaikkojen täytöasteesta, keskeyttämisestä, koulutuksen läpäisystä ja tutkintojen suorittamisajoista sekä tutkinnon suorittaneiden jatko-opintoihin ja työelämään siirtymisestä. Tiedot tarvitaan eritellysti nuorten ja aikuisten koulutuksen mitoittamista varten.

Mitoitus- ja ennakointitietojen merkitys ja tarve tulevat lisääntymään erityisesti alueellisten ennakointijärjestelmien kehittymisen myötä. Myös niin sanotun kansliapäällikköryhmän vuoden 2002 loppuun mennessä tekemät ehdotukset työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointijärjestelmien kehittämisestä saattavat aiheuttaa muutospaineita myös tilasto- ja tietotuotantoon.

6) Verkostotiedot

Väestö- ja aluekehitys muuttaa koulu- ja oppilaitosverkkoa. Itsenäisten koulu- ja oppilaitosyksiköiden määrä vähenee. Muutosta pitäisi pystyä ennakoimaan. Oppilaitosten yhteistoiminta koulutuspalvelujen järjestämisessä sekä turvaamisessa tulee verkon harvenemisen takia mutta myös muista syistä laajenemaan paitsi saman koulumuodon puitteissa myös yli oppilaitosmuoto- ja sektorirajojen. Lisäksi eri oppilaitosten ja sektoreiden väliset yhteiset opiskelijat lisääntyvät. Koulutuspoliittista merkitystä on erityisesti toisen asteen ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon samanaikaisella suorittamisella kuten myös muilla ainevalinnoilla ja ristiinopiskelulla ammatillisen koulutuksen ja lukion kesken. Eri yksiköiden yhteinen opetustarjonta, yhteiset opettajat ja yhteiset opiskelijat lisääntyvät. Opetusta ja opiskelua siirretään tietoverkoihin. Virtuaalioppilaitossovellutukset laajenevat kaikkiin koulumuotoihin ja kaikille sektoreille. Kansainvälinen verkottuminen opetuksessa ja opiskelussa lisääntyy sekä fyysisesti että etenkin virtuaalisesti.

Lähivuosien tietotarpeet kohdistuvat erilaisiin tapoihin tarjota ja järjestää opetusta sekä niistä saatuihin oppimistuloksiin. Osa opetusta koskevasta tiedosta on tutkimus-tyylistä, ei jatkuvasti kerättävää tietoa. Määrälliset tiedot tulisi kuitenkin pystyä käsitteistämään ja liittämään osaksi jatkuvaa seurantaa, jotta ne voisivat tukea myös tutkimusta.

Verkostoitumisen seuranta, kehittäminen ja ohjaus edellyttävät että verkko- ja virtuaaliopetukseen osallistuvista, opetuksen määrästä sekä tarjonnasta on tulevaisuudessa määrällistä tietoa päätöksenteon pohjaksi. Tällöin on myös pohdittava, miten verkko- ja virtuaaliopetus määritellään. Lisäksi on pohdittava, kerätäänkö tietoa puhtaasta etäopetuksesta vai myös monimuoto-opetuksesta. Tiedon määrittelyä suunniteltaessa on syytä huomioida OECD:n meneillään oleva verkko-opetuksen tilastointia koskeva kehitystyö.

7) Tietoyhteiskuntatiedot

Suomea on määrätietoisesti kehitetty tietoyhteiskunnaksi. Yhteiskunnan kehittyessä muuttuvat tuotanto, työelämä, koulutus, jakelukanavat, kulutustottumukset ja jokapäiväinen elämä. Tietotekniikan ja teknologian uusilla sovellutuksilla on sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia yhteiskuntaan. Kansalaisilta odotetaan mm. uusien välinetaitojen omaksumista ja hallintaa. Yritysten oletetaan siirtyvän suurin joukoin verkon käyttäjiksi jne.

Tietoyhteiskunnan kehittäminen ja sen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttävät panostamista yksilön, yhteisöjen ja yhteiskunnan tiedon ja osaamisen kehittämiseen, siirtoon ja hallintaan. Ihminen tarvitsee uusia taitoja kansalaisena, kulluttajana ja työntekijänä tietotulvan hallintaan, kriittiseen analyysiin ja tiedon hyödyntämiseen. Tieto- ja osaamiskeskeisten työtehtävien osuus kasvaa ja nopeasti kehittyviä teknologia- ja uusmediaryrityksiä uhkaa työvoimapula. Toimialarakenteen nopea muutos edellyttää tiedon ja osaamisen jatkuvaa kehittämistä. Tiedon ja osaamisen johtaminen tarvitsee hyvät palautekanavat, mittarit ja kannusteet sekä jatkuvaa valmiutta, jotta muuttuviin tarpeisiin kyetään vastaamaan. Tulevaisuudessa tietoyhteiskunnan kehitystä koskeva tilasto- ja tietotarve lisääntyy sekä osaamisen, koulutustarjonnan, syrjäytymisen, osallistumisen näkökulmasta että alueellisesti, ikäryhmittäin ja sektoreittain tarkasteltuna.

8) Tutkimus- ja kehittämistoimintaa sekä innovaatiojärjestelmiä koskevat tiedot

Tieteellisen tutkimuksen sekä tutkimus- ja kehitystyön merkitys yhteiskunnan, talouden ja hyvinvoinnin kehityksen perustana vahvistuu. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tilasto- ja tietopohjaa on tämän takia kehitettävä. Tilastokeskuksen tilastointia on jo laajennettu koskemaan yliopistojen ohella ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaa, jonka osalta on edelleen kehittämistarpeita. Myös ammatillisten oppilaitosten lailla säädettyä tehtävänä on palvelu- ja kehittämistoiminta, jota koskevan tiedonkeruun aikaansaamiseksi on laadittava selvitys.

Valtion tutkimusrahoituksesta tarvitaan mahdollisimman ajantasaista ja analysoitua tilastotietoa. Suomen Akatemian aiemmin hoitama tilastointi valtion tutkimusrahoituksesta, ns. budjettianalyysi, siirtyy vuodesta 2002 alkaen Tilastokeskuksen tehtäväksi opetusministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön yhteisesti rahoittamana. Tilastointi on tarkoitus saattaa vakiintuneelle pohjalle osaksi Tilastokeskuksen tiede- ja teknologiatilastoja. Keskeisenä kehittämiskohteena on kansainvälisen, erityisesti EU:n tietotuotannon ja kansainvälisten indikaattoreiden käyttöönsaattaminen.

Erityisesti alueellisen kehityksen näkökulmasta alueelliset innovaatiojärjestelmät omana kokonaisuutena saattavat aiheuttaa tilasto- ja tietotuotannon sekä indikaattoreiden kehittämistarpeita.

4.3.2. Strategisten ohjausjärjestelmien tietotarpeet

Vaikka koulutuspolitiikan kaikilla sektoreilla ollaan siirrytty laajenevassa määrin informaatio-ohjaukseen, ohjausjärjestelmät eri sektoreilla kuitenkin eroavat toisistaan siinä määrin, ettei koko koulutusjärjestelmän ohjaaminen samoin tietovälinein ole riittävässä määrin mahdollista. Tämä asettaa ohjausjärjestelmien kehittämiseksi ja yhtenäistämiseksi edelleen uusia vaatimuksia. Eri sektoreiden rahoitusjärjestelmät näyttävät kehittyvän siten, että tuloksellisuusrahoitus laajenee useimmille sektoreille ja sen asema vahvistuu.

Informaatio- ja tietojohdamiseen siirtyminen opetusministeriön hallinnonalalla edellyttää hallinnonalakohtaisen tilasto- ja tietotuotannon kehittämistä siten, että tietoaineistoissa on aina eriteltävissä vain opetusministeriön hallinnonalan toimivaltaan kuuluvaa koulutusta ja tutkimusta koskevat tiedot omana kokonaisuutena. Tämän lisäksi myös opetusministeriön hallinnonalan ohjauksen kannalta ovat tärkeitä muilla hallinnonaloilla ja Ahvenanmaan maakunnassa järjestettävästä toiminnasta saatavat erilliset tiedot. Asian merkitys korostuu muun muassa sen takia, että työvoimapolitiittinen koulutus laajenee lukiokoulutukseen ja korkeakoulututkintoihin johtavaan koulutukseen. Sen painopistettä ollaan siirtämässä tutkintotavoitteiseen koulutukseen myös toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa.

Koulutusjärjestelmän kehityksessä viimeisen kymmenen vuoden aikana keskeisimmät rakenteelliset muutokset ovat olleet esiopetusuudistus, ammattikorkeakoulu-uudistus sekä näyttötutkintojärjestelmän kehittäminen ammatilliselle toiselle asteelle. Näihin liittyvät tietojärjestelmät on pääpiirteissään uudistettu toimivalle pohjalle. Ammattikorkeakoulu-uudistuksen myötä muodostunut uusi kahteen sektoriin jakautuva korkeakoulujärjestelmä edellyttää yhtenäistä tietopohjaa molempien sektoreiden yhtenäiselle ohjaukselle. Lukion ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen samanaikaisen suorittamisen arvioidaan lisääntyvän. Molempien sektoreiden kehitykseen mahdollisesti vaikuttava ammatillukiokeskustelu on käynnistynyt. Eri sektoreiden ohjauksen kannalta korostuneeseen asemaan saattavat nousta alueellinen kehittäminen, vaikuttavuus, kansainvälisyys, laatu sekä aikuiskoulutus ja elinikäinen oppiminen.

Ohjausta koskevat tietotarpeet määräytyvät siitä, miten koulutuksen ohjausjärjestelmiä kehitetään ja millaisia tulostavoitteita eri sektoreille lähivuosina asetetaan. Näistä tekijöistä johtuvia tietotarpeita ovat muun muassa:

1) *Opetushallinnon luokitusjärjestelmämuutokset*

Tilastokeskuksen ylläpitämä kansainväliseen ISCED-luokitukseen sovitettu virallinen koulutusluokitus ei kaikin osin ole palvellut opetushallinnon ohjaustarpeita, minkä takia sen rinnalla on käytetty opetushallinnon omaa koulutusala-, opintoala- ja koulutusasteluokitusta. Opetusministeriö on 25.6.2002 ja 27.9.2002 päättänyt opetushallinnon luokituksen uudistamisesta vastaamaan paremmin koulutusjärjestelmän ja työelämän kehityksen sekä ohjausjärjestelmien tietotarpeita. Opetushallinnon uusi luokitus on merkittävästi vanhaa luokitusta yhteensopivampi Tilastokeskuksen virallisen koulutusluokituksen kanssa.

Opetushallinnon uuden koulutusluokituksen käyttöönotto tapahtuu asteittain. Tilastokeskus kehittää yhteistyössä opetushallinnon kanssa koodiavaimen virallisen koulutusluokituksen ja opetushallinnon uuden luokituksen välille kevään 2003 aikana ja se otetaan käyttöön Tilastokeskuksen oppilaitostilastoissa alkaen vuoden 2002 tietojen tilastoinnista. Opetusministeriön omissa ohjausjärjestelmissä uuden luokituksen käyttöönotto tapahtuu sektoreittain eritahtisesti sen mukaan kuin asiasta erikseen päätetään.

Opetushallinnon uuden koulutusluokituksen käyttöönotto on laajavaikutteinen toimenpide, joka edellyttää suuria muutoksia ohjaus- ja tietojärjestelmiin. Muutoksen hallinta edellyttää niin ikään siirtymävaiheessa tietotuotantoa sekä vanhalla että uudella luokituksella niin takautuvasti kuin lähivuosina.

Pitkällä aikavälillä on varauduttava siihen, että opetushallinnon koulutusluokitusta edelleen uudistetaan koulutusjärjestelmän ja työelämän kehityksen mukaisesti niin, että uusiin toimenpiteisiin on varauduttava vuoden 2010 tienoilla.

Opetushallinnon koulutusluokitusuudistukseen sisältyy myös erillisen koulutusjärjestelmäluokituksen käyttöönotto. Koulutusjärjestelmäluokituksella tuotetaan tietoaaineistoa paitsi eri sektoreiden myös koko koulutusjärjestelmän ohjaukseen muun muassa talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laatimista silmällä pitäen.

2) Hallinnonala- ja rahoitusjärjestelmäkohtaiset tietotarpeet

Tilastokeskuksen koulutustilastointi kattaa viraston tehtävästä johtuen koko maan ja kaikilla hallinnonaloilla järjestettävän koulutuksen. Opetusministeriön hallinnonalan näkökulmasta opetushallinto tarvitsee sellaisen tilasto- ja tietotuotannon, joka kattaa vain sen ohjauksessa olevan koulutuksen. Tämän takia tietotuotannossa tulee pyrkiä sellaisiin ratkaisuihin, jotka tuottavat automaattisesti sellaisia tietokokonaisuuksia, joissa opetushallinnon alaista koulutusta koskevat tiedot saadaan aina eriteltyinä muilla hallinnonaloilla ja Ahvenanmaan maakunnassa järjestettävästä koulutuksesta. Myös muiden hallinnonalojen koulutusta ja Ahvenanmaan maakunnassa järjestettävää koulutusta koskevat tiedot ovat kuitenkin tärkeitä opetusministeriön hallinnonalan koulutusta ohjattaessa.

Opetushallinnon ohjausjärjestelmien kannalta on niin ikään tärkeitä, että opetushallinnon alaisissa oppilaitoksissa järjestettävän koulutuksen tietotuotanto eritellään eräiden koulutuksen rahoituslähteiden perusteella. Ensinnäkin on tarpeen eritelly tieto siitä kokonaisuudesta, joka rahoitetaan normaalilla valtion- tai valtionosuusrahoituksella ja siitä kokonaisuudesta, joka rahoitetaan osittain Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella. Toiseksi on tarpeen eritelly tieto siitä kokonaisuudesta, joka rahoitetaan normaalilla rahoituksella ja työvoimapolitiittisena koulutuksena. Tämä on aikaisempaa tärkeämpää, koska työvoimapolitiittinen koulutus laajenee lukiokoulutuksen ja korkeakoulututkintoihin johtavaan koulutukseen.

3) Tuloksellisuus- ja vaikuttavuusindikaattorit

Tuloksellisuusrahoitus laajenee ohjauskeinona yhä useammille sektoreille. Tuloksellisuus- ja vaikuttavuusindikaattoreiden merkitys kasvaa koulutusjärjestelmän ohjauksessa sekä oppilaitosten ja alueiden suorituskyvyn arvioinnissa sekä niin ikään kansainvälisessä vertailussa. Tilasto- ja tietotuotannon kehittämisessä on varauduttava näistä tarpeista nousevien yhä täsmällisimpien tietojen keruuseen ja analysointiin.

4) Tietojohtamisjärjestelmien kehittäminen

Opetushallinnon ylläpitämät tietojohtamista tukevat tietojärjestelmät ovat jatkuvan kehityksen alaisena johtuen mm. opetusministeriön strategisen ohjauksen sekä tuloksellisuuden painopisteen muutoksista. Tietojärjestelmien kehittämisessä on näin ollen keskeisessä asemassa se, miten strategista sekä tulosohtajasta ja tuloksellisuuden painopistettä muutetaan. Opetusministeriön strategisen ohjauksen tarvitsemien tietojen tulee olla mahdollisimman tuoreita, jota varten tietojärjestelmien sisältämien tietojen on oltava saatavilla mahdollisimman nopeasti. Tietojärjestelmiin sisältyvässä tietotuotannossa tulisi kuitenkin pyrkiä yhtenäisyyteen niin tiedonkeruun kuin käsitteiden osalta yli sektorirajojen. Tämä myös parantaisi eri sektoreiden välisen vertailukelpoisen aineiston tuottamista.

Opetushallinnon alalla on meneillään useita tietojärjestelmien uudistamis- ja kehittämishankkeita. Yleissivistävän koulutuksen ohjausta, kehittämistä ja seuranta varten on tarpeen kehittää yksityisten yhteisöjen perusopetuksen järjestämisluvien tietokanta ja tietojärjestelmä. Lukiokoulutuksen ohjausta, kehittämistä ja seuranta varten tulisi kehittää lukio-opetuksen järjestämisluvien tietokanta ja tietojärjestelmä samaan tapaan kuin ammatillisen koulutuksen osalta on tehty. Lisäksi kehitetään valtionosuustilastointia (VALOS). OPTI-tietojärjestelmän tilasto- ja seurantaosion hyväksikäyttöä yleissivistävän koulutuksen suunnittelussa ja päätöksenteossa edistetään.

Ammatillisen koulutuksen tietotuotannon kehittämisen tavoitteena on tilastotuotannon ja tilastojen kehittäminen, käytettävyyden parantaminen sekä tietojärjestelmien kehittäminen ja niiden ohjaaminen. Tilastotuotannon olennaisen perustan muodostavat OPTI ja valtionosuusjärjestelmä VALOS. Tilastotietojen hyödyntämistä edistetään erityisesti tietojen hankinnan joustavuutta ja raportointia kehittämällä. Tavoitteena on, että OPTI-järjestelmästä rakennetaan Internet-versio käyttäjäkunnan laajentamiseksi.

Ammatillisen koulutuksen KOUTE-tietojärjestelmää kehitetään edelleen päätöksenteon tukijärjestelmänä ja hallinnollisena koulutustarjonnan seurantajärjestelmänä. KOUTE-järjestelmästä kehitetään järjestäjien ja sidosryhmien käyttöön Internet-versio, josta ovat tulostettavissa voimassaolevat ammatillisen koulutuksen järjestämisluvut sekä erilaisia tilastotietoja.

Ammattikorkeakoulujen toimintaa kuvaava päätös- ja tilastotietokantaa, AMKOTA -järjestelmää jatkokehitetään tulosohtajasta sekä opetusministeriön ja ammattikorkeakoulujen tavoite- ja tulosopimusneuvotteluprosessia tukevaksi. Kehittämistyössä huomioidaan lainsäädännön, rahoituksen ja kustannusseurannan tarpeet. Tietojärjestelmän kehittämistä varten on asetettu 4.9.2002 työryhmä.

Opetusministeriön ja yliopistojen päätöksentekoa tukevan KOTA -tietokannan kehittämishanketta varten on asetettu 5.9.2002 kehittämissuunnitelma. Hankkeen tavoitteena on edistää opetusministeriön ja yliopistojen strategista ohjausta, päätöksentekoa ja johtamista kehittämällä tähän soveltuvat joustavat toimintatavat ja niitä tukeva vuorovaikutteinen, avoin tietojärjestelmä.

4.4. Tietotuotannon muut kehittämistarpeet

1) Hyödyntäminen ja käyttäjäkoulutus

Tilasto- ja tietotuotannon keskeisimpiä kehitystarpeita on aineiston helppokäyttöisyyden ja saatavuuden kehittäminen. Tämä edellyttää sitä, että keskeisenä kehittämis-kohteena ovat tilasto- ja tietotuotannon analysointia ja tulkintaa tukevat ohjelmat sekä niiden mahdollistamat tallennusmuodot, jotka antavat tilasto- ja tietotuotannon loppukäyttäjälle mahdollisuuden itse hyödyntää, analysoida ja tulkita raaka-aineistoa, milloin se tietosuoja huomioonottaen on mahdollista.

Kertaluontoiset, kyselytyyppiset tietotarpeet edellyttävät opetusministeriön ja kentän välisiä vuorovaikutteisia järjestelmiä. Sähköisen asiointin myötä vuorovaikutteisten järjestelmien käyttö ja tarve korostuu. Tilasto- ja tietotuotannon tulisikin paremmin vastata muuttuviin tietotarpeisiin, mikä edellyttää tietojärjestelmiltä joustavuutta.

Tilasto- ja tietotuotannossa tulisi pystyä reagoimaan yhteiskunnan muuttuviin tietotarpeisiin yhä nopeammin. Nämä voidaan hahmotella "kertaluontoisiksi", jatkuvaa perustietoa sisältäviksi (mm. opiskelijamäärät) tai otospohjaisiksi määräaikaikaisiksi tilasto- ja tietotarpeiksi.

2) Tietopalvelusopimus

Työryhmä pitää tärkeänä, että koulutus- ja tiedepolitiikan osaston sekä sen alaisten sektoreiden tulosohjauksen helpottamiseksi ja ennakoimiseksi vuosittainen opetusministeriön, Tilastokeskuksen sekä Opetushallituksen välinen tietopalvelusopimus tulisi saada valmiiksi edellisen kalenterivuoden loppuun mennessä. Lisäksi työryhmä esittää toiminnan pitkäjänteisyyden parantamiseksi, että tietopalvelusopimukskäytännössä siirrytään nelivuotisiin perussopimukseen, joita vuosittain tarkistetaan kustannusvaikutuksia ja muita mahdollisia tarvittavia muutoksia koskevin osin.

3) Aikataulut

Tilastokeskuksen tuottamien henkilöperusteisten opiskelijatietojen aikataulullinen kehittäminen palvelemaan kaikkia opiskelijamäärätiedon tarvitsijoita poistaisi päällekkäisyyksiä tiedonkeruussa sekä säästäisi resursseja niin tiedonantajilta kuin tiedontarvitsijoilta. Tämä parantaisi myös tietojen oikeellisuutta ja luotettavuutta.

4) Käsitteet, yhteistyö ja muut toimijat

Tietotuotannon ja tilastoinnin kehittämisen perustana pidetään tietojen käsitelmääri-
tysten ja tietojen tuottamiseen liittyvää ohjeistusta. Käsitelmääri-tyksiä ja ohjeistusta
laadittaessa olisikin hyvä kuulla sitä viranomaista, jolle ohjaus ja tavoitteiden asetta-
minen kuuluu. Useasti tämä tarkoittaa eri viranomaisten välistä yhteistyötä, jotta tieto-
jen vertailukelpoisuus eri sektoreiden kesken varmistettaisiin eikä päällekkäistä tie-
donkeruuta tai tietotuotantoa syntyisi.

Valtion keskus- ja aluehallinnon sekä kunta- ja yksityisen sektorin tiedonluovuttajat
ovat avainasemassa tietojen saatavuuden ja luotettavuuden suhteen. Tiedonluovutta-
jien vastuuta ei voida kuitenkaan loputtomasti kasvattaa. Julkisella sektorilla onkin
sitouduttu tiedonhankinnasta kunnille aiheutuvien rasitusten vähentämiseen.

5) Henkilöpohjaisia aineistoja yhdistelemällä tuotettujen tilastojen kehittäminen

Nykyisiä henkilö pohjaisia aineistoja yhdistämällä ja kehittämällä on mahdollisuus
saada yhä parempia mm. koulutukseen hakeutumista ja pääsyä, opiskelijoiden työ-
sääkäyntiä, opintojen kulkua, keskeyttämistä, sijoittumista työhön ja jatko-opintoihin
kuvaavia tilastoja ja tietoaineistoja. Näiden aineistojen jatkuva systemaattinen kehit-
täminen onkin tarpeen tietosuojakysymykset huomioon ottaen.

4.5. Rahoitustarpeet

Uudet tilasto- ja tietotarpeet eivät opetushallinnon koulutusluokitusta lukuun ottamatta
välittömästi lisää tilasto- ja tietotuotantoon liittyviä kustannuksia merkittävästi. Ope-
tushallinnon koulutusluokitusuudistuksesta aiheutuvat kustannukset aiheutuvat pää-
osin Tilastokeskukselle syntyvistä kehittämistarpeista. Nämä kehittämiskustannukset
pyritään kattamaan pääosin tietopalvelusopimuksen puitteissa.

Opetusministeriön, Opetushallituksen sekä Tilastokeskuksen vuodelle 2002 sopiman
tietopalvelusopimuksen hinta oli opettajien kertaluonteista kelpoisuusaineistoa lukuun
ottamatta noin 160 000 euroa. Vuoden 2003 osalta tietopalvelusopimuksen hinta tu-
lee olemaan kustannustason nousua, uuden luokituksen, koodiavaimen ja eräiden
aineistomuutosten takia vuoden 2002 tasoa korkeampi.

Jos opetusministeriön vapaan sivistystyön tilastotyöryhmän ehdottama opiskelijapro-
fiilitietojen keruu toteutetaan TK:n oppilaitosten aikuiskoulutustiedonkeruun yhtey-
dessä vuosina 2005 ja 2006, opiskelijaprofiilitietojen keruu, käsittely, analysointi ja
oppilaitosten informointi toteutetaan maksullisena toimeksiantona. Ammatillisen kou-
lutuksen tilastojen peittävyys ja tietosisällöt tarkistetaan ensi vuoden aikana. Tavoit-
teena on, että vuotta 2004 kuvaavat tilastot laaditaan tarkistetuina tietosisällöin vuonna
2005. Vuonna 2004 tarvitaan yksi suunnittelijataso resurssi vastaamaan nykyisestä
tilastotuotannosta ja toinen suunnittelijataso resurssi organisoimaan ja kehittämään
uudistettavaa tilastotuotantoa. Uudistustyön onnistuminen edellyttää yhtä suunnitteli-
jataso resurssia vuodeksi 2004. Tämä esitetään toteutettavaksi TK:n ja OPM:n väli-
senä yhteistyöhankkeena.

Muistiossa kuvattujen tietojohtamista tukevien tietojärjestelmien vuosittaiset ylläpito- ja kehittämiskustannukset ovat opetusministeriön osalta noin 600 000 euroa ja Opetushallituksen osalta noin 2 000 000 euroa. Tietojärjestelmien ylläpitäminen sekä tiedossa olevat eri tietojärjestelmien kehittämishankkeet tulevat kuitenkin lisäämään sekä kertaluonteisia että toiminnan ylläpitämiseen tarvittavia kustannuksia merkittävästi.

Tilastokeskuksen koulutus- ja kulttuuritoimesta aiheutuvia kustannuksia ei voida vastaavalla tavalla eritellä.

5. KULTTUURI-, LIIKUNTA- JA NUORISOPOLITIikka

Keskushallintouudistuksen johtoryhmä korostaa, että valmistelun ja päätöksenteon tulee olla tietopainotteista, mikä edellyttää kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan (KU-PO) vastuualueilla aikaisempaa selvästi voimakkaampaa panostamista ennakkointiin sekä tutkimukseen ja tilastolliseen tiedonhankintaan.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan sektoreilla toimivaltaa on siirretty hallinnonalan virastoille ja jossakin määrin myös kansalaisjärjestöille ja muille yhteisöille. Hallinnonalan ohjauksessa painotetaan entistä voimakkaammin tulos- ja informaatio-ohjausta sekä asetettujen tavoitteiden toteutumisen seuranta ja arviointia.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto tuottaa tietoja lähinnä valtion talousarviota ja tilinpäätöstä varten sekä pyynnöstä Tilastokeskuksen käyttöön. Keskeiset tiedon tuottajat ovat Tilastokeskus sekä alan virastot ja yhteisöt. Seuraavassa tuodaan eri tiedontuottajien panos esiin tiedontuotannon kohdealueiden yhteydessä. Samalla todetaan karkeasti kunkin tilastotuotantoon suuntaama panostus.

5.1. Taiteen ja kulttuurin toimiala

5.1.1 Nykytila

Opetusministeriö on yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa rahoittanut ja suunnannut kulttuuritilastoinnin kehittämistä. Sen lisäksi opetusministeriö yhteistyössä lääninhallitusten kanssa vastaa kirjastotilaston tuottamisesta. Tilastokeskuksessa luotiin kulttuurin tilastollisen kuvauksen järjestelmä kehittämishankkeena vuosina 1998–2001. Joukkoviestinnän kuvaamiseen vastaava tilastojärjestelmä oli tehty 1980-luvun lopulla. Siinä opetusministeriön panos on kohdistettu audiovisuaaliseen joukkoviestintään ja kirja-alan kuvaukseen. Joukkoviestintätalustalouden rahoittamiseen osallistuu myös liikenne- ja viestintäministeriö. Molemmat tilastojärjestelmät koostuvat ensinnäkin jatkuvasti päivitettävästä sähköisestä tietopankista ja siihen perustuvasta tietopalvelusta (joka on sopimuksen mukaan opetusministeriölle ilmaista) sekä internetin välityksellä StatFin -palvelun kautta julkaistavista taulukoista. Lisäksi joka toinen vuosi julkaistaan kokoomajulkaisut, Kulttuuritilasto ja Joukkoviestimet. Välivuosina tehdään erityisselvityksiä opetusministeriön kanssa erikseen sovitusta aiheista.

Kulttuuri- ja joukkoviestintätilastoinnissa hyödynnetään laajasti Tilastokeskuksen omia lähdeaineistoja, muun muassa väestölaskentaa ja työssäkäyntitilastoa, yritysrekisteriä, kulutustutkimusta, rakennus- ja asuntotietokantaa sekä koulutuksen ja julkisen talouden tilastoja. Samalla pyritään vaikuttamaan käsitteisiin ja luokituksiin niin, että ne palvelisivat paremmin näiden sektorien kuvaamista. Lisäksi käytetään monipuolisesti muiden tahojen kuten hallinnon, järjestöjen, yritysten ja yliopistojen, tilastoaineistoja. Eräiden kulttuurin alueiden tilastointi onkin ollut jo entuudestaan melko hyvin hoidettu Tilastokeskuksen ulkopuolella, esimerkiksi elokuvaa tilastoi Suomen Filmikamari, museoita Museovirasto, teatteria ja tanssia Teatterin tiedotuskeskus ja orkestereita Suomen Sinfoniaorkesterit ry. Tällaisilla aloilla Tilastokeskuksen kehittämistehtävä painottuu koordinointiin. Opetusministeriö puolestaan rahoittaa joko suoraan budjetista tai valtionavustuksin mainittuja tahoja.

Kulttuuri- ja joukkoviestintäjärjestelmien tavoitteena on tarjota monipuoliseen tilastoaineistoon perustuva katsaus kulttuurin ja joukkoviestinnän tilaan ja kehitykseen Suomessa. Yhdessä järjestelmät kattavat osapuilleen sen kokonaisuuden, jonka opetusministeriön kulttuuriteollisuustyöryhmä (1999) asetti tarkastelukohteekseen: arkkitehtuuri, elokuvat, kirjallisuus, kuva- ja valokuvataide, käsi- ja taideteollisuus, kirjastot, museot ja kulttuuriperintö, kulttuuritapahtumat ja -talot, musiikki, teatteri ja tanssi, sanoma- ja aikakauslehdistö, radio, televisio, videot ja äänitteet sekä uudet mediat. Sektoreita tarkastellaan useista eri näkökulmista: yritykset, talous, järjestö- ja laitosrakenteet, työvoima, ammattikoulutus, tuotanto ja sisältötarjonta, käyttö ja kulutus.

Keskeinen osa kulttuuri- ja joukkoviestintätilastojärjestelmää ovat Tilastokeskuksen laajat, haastattelututkimuksina toteutettavat vapaa-aikatutkimus ja ajankäyttötutkimus, jotka kuuluvat opetusministeriön ja Tilastokeskuksen yhteistyön piiriin.

Vapaa-aikatutkimukset 1977, 1981, 1991 ja 2002

Vapaa-aikatutkimusten perusjoukkona on vuodesta 1981 lähtien ollut 10 vuotta täyttänyt Suomessa asuva väestö, otoskoko on kahdessa viimeisimmässä noin 5000 ja tiedot on kerätty käyntihaastatteluin. Vapaa-aikatutkimuksilla selvitetään väestön osallistumisen ja harrastuneisuuden suuntautumista erilaisiin asioihin: televisio, video/dvd, radio, lehdet, kirjat ja kirjasto, musiikki, tietokoneet, liikunta ja liikuntalajit, kulttuuri- ja muut tilaisuudet, museot, taide- ja muut omaehtoiset harrastukset, järjestö-, uskonnollinen, yhteiskunnallinen ja muu osallistuminen, ravintolat, tanssit, mökkeily, matkustaminen jne. Tutkimukset ovat sisällöllisesti yksityiskohtaisia tutkimuksia, joilla selvitetään osallistumisen tason ja intensiteetin sekä valintojen sisällöllisen suuntautumisen kehittymistä ajassa kullakin tutkittavalla alueella. Tutkimuksen erityisteemoja ovat kansainvälistyminen, sosiaaliset suhteet, sosiaalinen luottamus ja koheesio, sukupolvet ja ikäryhmät sekä eri elämän alueiden tärkeys. Tutkimus pyrkii tuottamaan vertailukelpoista tietoa liittyen Eurostatin kulttuuritilastojen kehittämistyöhön.

Ajankäyttötutkimukset 1979, 1987/88 ja 1999/2000

Ajankäyttötutkimusten perusjoukkona on ollut 10 vuotta täyttänyt väestö. Viimeisin tehtiin EU-harmonisoidun mallin mukaisesti siten, että tutkimuksessa haastateltiin koko kotitalous. Viimeisimmän tutkimuksen vastanneiden määrä oli 3000 kotitaloutta ja 6200 henkilöä. Ajankäyttötutkimuksen aineistonkeräysmenetelmä ovat kohdehenkilöiden kahden päivän ajan pitämät päiväkirjat sekä haastattelemalla saadut tiedot. Kahdessa viimeisimmässä tiedot kerättiin koko vuoden ajalta. Ajankäyttötutkimus-

sa tutkimusyksikkönä on aika (tuntia/min), niillä selvitetään arjen rakenteen - esimerkiksi työn, kotitöiden, opiskelun ja vapaa-ajan suhdetta - ja eri toimintoihin käytetyn ajan muutosta sekä sen kehittymistä ajankohdasta toiseen. Toiminnot koodataan 185-luokkaisella koodistolla. Tutkimuksilla selvitetään myös miten toiminnat sijoittuvat eri vuoden aikoihin, viikon eri päiville ja päivän eri hetkiin. Parhaiten tutkimus tuottaa tietoa päivittäin toistuviin päätoimisesti harjoitettuihin toimintoihin käytetystä ajasta. Kulttuurin alueelta tällaisia ovat esimerkiksi opiskeluun, television katsomiseen, lukemiseen, liikuntaan ja seurusteluun käytetyn ajan muutos. Sisällöllistä valinnoista tutkimus ei tuota tietoa. Vuoden 1999/2000 haastatteluosuuteen sisältyi lisäksi kysymyksiä kulttuuriin ja liikuntaan osallistumisesta, vapaaehtoistyöstä sekä tietokoneen käytöstä.

Opetusministeriön ja Tilastokeskuksen yhteistyötä ovat ohjanneet toistaiseksi vuosittain tai kertaluonteisesti solmittavat yhteistyösopimukset sekä virastojen johdon säännölliset vuositapaamiset.

5.1.2 Kehittämiskohteet

1) Valtion ja kuntien tuki taiteelle ja kulttuurille kokonaisuutena

Opetusministeriön hallinnonalan kautta suunnattavasta valtion tuesta taiteelle ja kulttuurille sekä kunnille taide- ja kulttuuritoiminnan tukemiseen saadaan tiedot talousarviosta ja tilinpäätöksestä. Valtion muu kuin opetusministeriön hallinnonalan kautta ohjautuva tuki kulttuurille vaatii erityisselvityksiä. Opetusministeriön hallinnonalan tuesta on tehty taiteen keskustoimikunnassa useita selvityksiä (tuorein ilmestyy loppuvuodesta 2002). Tilastokeskuksella ja Taiteen keskustoimikunnalla, joka on teettänyt kulttuurin rahoituksesta lukuisia selvityksiä, on asiasta työnjakosopimus. Kuntien kulttuuritoimintaan liittyvän tilastoinnin kehittämisen vaatima lisätietotarve tulisi mahdollisuuksien mukaan yhdistää kuntien toiminta- ja taloustilaston tiedonkeruuseen. Tämä koskee esimerkiksi taiteen perusopetuksen tilastoinnin varmistamista. Kulttuuritoiminnan käyttöön ensisijaisesti tarkoitetuista tiloista ja niiden varustelusta ei myöskään ole koottuja tietoja.

2) Yksityinen tuki ja sponsorointi taiteen ja kulttuurin alueilla

Taiteen ja kulttuurin julkinen tuki ei nykyisten talousnäkymien valossa kasva merkittävästi. Toiminnan kehittämisessä yksityinen tuki ja sponsorointi (säätiot, yritykset ja yksityishenkilöt) sekä pääsylipputulot tulevat näyttelemään suhteellisesti suurempaa roolia varsinkin uusien toimintamuotojen kehittämisessä. Taiteen keskustoimikunta ja Tilastokeskus ovat tehneet yhteistyössä kyselyä yritysten taiteen tuesta ja sponsoroinnista vuodesta 1984 lähtien.

3) Audiovisuaalisen alan tilastointi

Kulttuuri- ja av-tilastoinnin yhteistyöryhmässä ja tilastointisopimuksia solmittaessa on opetusministeriön taholta painotettu teknisen ja muun kehityksen aiheuttamaa audiovisuaalisen sektorin alan jatkuvaa muutosprosessia, joka tulee ottaa tilastoinnissa huomioon. Erityisesti eri teknologioiden lähentyminen ja digitalisointikehitys aiheuttavat lähiaikoina suuriakin muutoksia alalla (digitaalinen televisio, elokuvan tuotantoon ja jakeluun liittyvät digitaalikehitys, interaktiivinen digitaalinen sisältö, uudet jakelukanavat). Tilastoinnin tulee kyetä reagoimaan muutoksiin.

4) Kulttuurinen tietoyhteiskunta

Parhailtaan viimeisteltävänä olevassa Kulttuurinen tietoyhteiskunta - Strategia ja toimintaohjelma vuosille 2003-2006 annettaneen suosituksia myös tilastoinnin kehittämiseksi. Hyvän lähtökohdan tarjoaa se, että Tilastokeskus on jo useamman vuoden ajan tuottanut tietoyhteiskunnan infrastruktuurin tilastoja.

5) Elämäntavan ja ajankäytön muutokset

Väestörakenteen, elämäntapojen ja elämäntyylien muutos on asia, johon myös kulttuuripolitiikan olisi reagoitava. Niistä saa tietoa vain tutkimalla ihmisten valintoja, toimintaa ja näkemyksiä. Väestön käyttäytymisessä ja osallistumisessa tapahtuneet muutokset voi nähdä toisaalta hyvin harjoitetun kulttuuripolitiikan tulokseksi. Toisaalta muutoksia tapahtuu myös kulttuuripolitiikasta riippumatta ja onnistunut politiikka ottaa nämä muutokset huomioon ja arvioi uudelleen omia lähtökohtiaan sen mukaan. Ensiarvoisen tärkeitä tietolähteitä tässä ovat Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus ja ajankäyttötutkimus, joita kumpiakin toteutetaan noin 10 vuoden välein. Näillä näkymin tosin nämä kaksi tutkimusta tullevat ajoittumaan tasaisemmin. Seuraava ajankäyttötutkimus on suunnitteilla vuodeksi 2008, ja vapaa-aikatutkimus ajoittuisi nykyisellä rytmillä noin vuoteen 2012. Jos ajankäyttötutkimukseen sisällytetään edelleen haastatteluosuus kulttuuriosallistumisesta, aivan keskeisimmät tiedot saataisiin 4-6 vuoden välein. On harkittava riittääkö näin harvoin tapahtuva seuranta, vai pitäisikö seuranta ainakin joiltakin osin tihentää.

6) Maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt

Maahanmuuttajien ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien osalta kulttuuripalvelujen käyttöä (erityisesti kirjastot, museot ja teatterit) koskevia tietoja tarvittaisiin palvelujen kehittämiseen ja suuntaamiseen sekä niistä tiedottamiseen. Tietojen keräämistä vaikeuttaa a) tietosuojaongelma: henkilön etnistä taustaa ei saa arkaluonteisena tietona rekistereihin merkitä, syntymämaan ja äidinkielen voi merkitä perustellussa tarkoituksessa. Tällaiseen tiedonkeruuseen ei liene ryhdytty kuin poikkeustapauksissa ja b) tilastointiongelma: syntymämaahan ja äidinkieleen perustuvassa tilastoinnissa tulevat ilmi lähinnä ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajat. Toisesta sukupolvesta eteenpäin erilainen etninen tausta sulautuu pääväestöön.

Vuonna 2002 Tilastokeskuksessa kerätty Maahanmuuttajien elinolotutkimus selvittää Suomessa asuvista maahanmuuttajien toimintaa, osallistumista ja muita elinoloja (työllisyyttä, asumista jne). Tulokset tutkimuksesta julkaistaan vuonna 2003 ja 2004. Lisäksi Tilastokeskus julkaisee väestötietoihin perustuvia tilastoja maahanmuuttajista, ulkomaalaisuudesta ja siirtolaisuudesta.

7) Tuloksellisuus- ja vaikuttavuusmittarit.

Seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointia helpottavien yhdistettyjen mittarien ja muiden indikaattorien määrittely on kiireellinen kehittämisalue, jonka puutteisiin mm. valtionalouden tarkastusvirasto on tulosohjausta ja toimintakertomuksia käsittelevissä raporteissaan kiinnittänyt jatkuvasti huomiota. Tuloksellisuus- ja vaikuttavuusmittareiden ja indikaattoreiden kehittäminen ovat opetusministeriön kannalta tärkeitä juuri nyt sekä kansallisista että kansainvälisistä syistä. Tilastoviranomaisten lisäksi primääritilastoja tuottavat taiteilijajärjestöt, tiedotuskeskukset, yritykset, kunnat jne. Jatkuvana haasteena on luoda tiiviit yhteistyösuhteet niiden sekä Tilastokeskuksen ja opetusministeriön välille, koska primääritilastojen kehittämistä tarvitaan jatkuvasti.

8) Kirjasto- ja tietopalvelujen kansallinen tilastointi.

Kuntien kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tilastointia ja arviointia varten on kehitetty tilastotietokanta <http://tilastot.kirjastot.fi>, jonka sisällöstä vastaa opetusministeriö ja lääninhallitukset kuntakohtaisten tietojen kokoamisesta. Tietokanta sisältää tietoja mm. kirjastoyksiköistä, aineistoista, käyttäjistä ja käytöstä, henkilökunnasta ja taloudesta. Tietokanta on Helsingin kaupunginkirjaston -yleisten kirjastojen keskuskirjaston palvelimella. Tietokanta on suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Tilastotietokanta tukee kirjastopalvelujen arviointia niin paikallisella, alueellisella kuin valtakunnallisella tasolla. Tietokannassa on tiedot vuosilta 1999-2001.

Tietokannan sisältöä ei enää merkittävästi laajenneta lukuun ottamatta verkkoaineiston ja -palvelujen tilastointia siinä vaiheessa, kun niistä on saatavissa luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa. Kansalliskirjasto on rakentamassa yleisten kirjastojen tilastotietokannan mallin mukaista tilastotietokantaa tieteellisille ja ammattikorkeakoulukirjastoille.

9) Kulttuurisektorin työvoiman osaamistarpeet

Opetusministeriö sekä vastaa taiteen ja kulttuurin toimialojen koulutuksesta (rakenne, sisällöt, määrät) että vaikuttaa päätöksillään koulutuksen saaneiden työllistymismahdollisuuksiin. Pätevään lähdeaineistoon perustuvia selvityksiä kulttuurialojen työvoimasta tarvitaan säännöllisin väliajoin. Eräänä lähdeaineistoihin liittyvänä ongelmana on mainittava virallisten tilastoluokitusten ongelmallisuus sekä kulttuuritoimialan että kulttuurin ammattien suhteen. Ongelmia pyritään ratkomaan sekä kotimaisen että kansainvälisen tilastoyhteistyön foorumeilla. Yhteistyötä opetusministeriön sisällä koulutus- ja tiedepolitiikan osaston ja kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston kesken tulee kehittää alan työvoimatarpeiden ja koulutuksen paremmaksi yhteenso-

vittamiseksi. Kulttuuritoimen ja koulujen yhteistyö opiskelijoiden kasvattamiseksi tuleviksi taide- ja kulttuuripalvelujen käyttäjiksi on ammatillisen näkökulman ohessa tärkeää.

10) Kansainvälinen ja kansainvälistymiseen liittyvä tilastotuotanto.

Kansainväliseen tilastotuotannon yhteensovittamiseen liittyy kehittämistarpeita kaikilla tilastoalueilla. Opetusministeriön ja Tilastokeskuksen yhteistyönä on jo pitemmän aikaa osallistuttu EU:n ja EUROSTATin käynnistämään työhön jäsenmaiden (ja hakijamaiden) kulttuuritilastojen kehittämiseksi (kulttuurin kustannukset, kulttuuriin osallistuminen ja kulttuurialojen työvoima) ja vertailtavuuden lisäämiseksi. Työ jatkuu ja alkaa vuoden 2003 aikana tuottaa ensimmäisiä yhteismitallisia tilastoja kulttuurin eri alueilta.

Kehittämistyön osana on suunniteltu myös yhteistä eurooppalaista kulttuuriosallistumistutkimusta (European Survey on Cultural Participation – ESCP). Tämän hetkisen suunnitelman mukaan osa tietosisällöstä tullaan keräämään tulevan eurooppalaista aikuiskoulutustutkimuksen yhteydessä ensimmäisen kerran vuonna 2006.

Sekä vapaa-aikatutkimus että ajankäyttötutkimus tuottavat kansainvälisesti vertailukelpoista aineistoa, myös kulttuuri- ja joukkoviestintätilastoihin on koottu kansainvälisiä tietoja. Vapaa-aikatutkimus tuottaa lisäksi tietoa suomalaisen kulttuurin kansainvälistymisestä kansainvälisen aineiston valitsemisen ja käytön sekä ulkomailla tapahtuvan kulttuuriosallistumisen näkökulmista.

Tilastokeskuksessa tehdään vuosittain myös suomalaisten matkustamista kartoittavaa matkatutkimusta sekä ulkomaisten matkustajien rajatutkimusta. Rajatutkimuksella selvitetään Suomeen saapuvien matkustajien kansalaisuus, käynnin pääsyy, oleskelun kesto, majoitustapa ja kohdealue Suomessa. Lisäksi tutkitaan Suomessa tapahtuvaa rahankäyttöä ja aktiviteetteja. Vuoden aikana haastatellaan eri rajanylityspaikoilla 30 000 – 35 000 matkailijaa.

EU- yhteistyöhön kuuluvien ohjelmien kansalliset deskit (CIMO, Media Desk/SES, TEKES) keräävät tietoja EU:n kulttuuri- ja av-ohjelmista (Kulttuuri 2000, Media Plus, eContent). Deskeillä on tiedot ainakin Suomeen tulleesta tuesta. Komission tapa ja kaa informaatiota vaihtelee ohjelmittain. Media II ohjelman loppuvaiheessa komissio jakoi laajan tilastoaineiston koko ohjelmakautta koskevan tuen jaosta. On syytä miettiä, miten olemassa olevaa informaatiota hyödynnetään.

UNESCO uudistaa ja laajentaa parhaillaan aktiivisesti kulttuurin ja joukkoviestinnän tilastointiaan UIS Activities. Tilastollista vuosikirjaa ei enää julkaista vaan tilastot ilmestyvät jatkossa vain internetissä.

Nopeaa kansainvälistymistä on tapahtunut perinteisen julkishallinnon tukeman kulttuuriyhteistyön, uuden kansainvälisen projektitoiminnan, kulttuurityöntekijöiden ja taiteilijoiden liikkuvuuden sekä kulttuurikaupan (kulttuurituotteiden ja palvelujen kaupan sekä immateriaalisiin oikeuksiin perustuvat pääomaliikkeet) alueilla. Tilastotuotanto ei ole kyennyt seuraamaan muutosta. Syynä on osittain yhteisesti sovitut säädökset ja menettelytavat, jotka hankaloittavat liikkuvuuden ja kaupan tilastointia.

5.1.3 Rahoitustarve

Kulttuuripolitiikan kehittämishankkeet rahoitetaan opetusministeriön yhteiseltä kehittämismomentilta 20.01.22., josta KUPOLle taiteen ja kulttuurin sisältö-, tutkimus- ja tilastohakkeisiin sekä muuhun kehittämistoimintaan osoitettu määräraha oli vuosina 2001 ja 2002 2 160 000 €. Määräraha säilyy vuonna 2003 saman suuruisena. Määrärahasta sisältöhankkeiden osuus on 1,18 miljoonaa euroa ja tilastohankkeiden 90 000 euroa.

Valtion omaisuuden myynnistä saaduista tuloista ohjattiin vuoden 2001 talousarviossa momentille 29.01.22 lisäystä sisältötuotantoa edistäviin hankkeisiin kaikkiaan 15 miljoonaa markkaa (2,52 miljoonaa euroa). Muihin tarkoituksiin ohjattavan kehittämissarahan määrää vähennettiin kuitenkin samalla 7 miljoonalla markalla (1,2 miljoonaa euroa). Viimeksi mainittu vähennys on merkittävästi vaikeuttanut kulttuuripolitiikan sektoritutkimuksen, kulttuurin tietoyhteiskuntahankkeiden ja muiden kehittämishankkeiden sekä kulttuuritilastojen kehittämistä. Momentti on ainoa taiteen ja kulttuurin kehittämiseen osoitettu määräraha.

Valtion keskushallinnon uudistamista ohjanneen ministeriryhmän mietinnössä korostetaan eri hallinnonalojen tietopainotteista strategista kehittämistä ja päätöksentekoa sekä toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointia. Kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian (2003-2006) ja muiden kehittämistavoitteiden toteuttamiseksi esitetään TTS:ssä vuosille 2004-2007 kehittämissarhojen tuntuvaa lisäämistä. Tilastotuotannon määrärahoja pitäisi välittömästi nostaa 200 000 eurolla ohessa esitetyssä taulukossa yksilöityjen kehittämistarpeiden mukaisesti.

Seuraavassa esitetään tiiviisti laskelma taiteen ja kulttuurin toimialaa palvelevan tilastotuotannon edellyttämien lisäresurssien tarpeesta vuositasolla valtion talousarvion opetusministerien pääluokan osalta:

	€
1. Kulttuuritilasto ja Joukkoviestintätilasto	
- pysyväisluonteisten ja kulttuurihallinnolle välttämättömien tilastojen kehittäminen	140 000
3. Kulttuuritilastojen alueellistaminen	
- opetusministeriön aluestrategian, peruspalvelujen arvioinnin ja alueellisten taidetoimikuntien kunnallisten kulttuuripalvelujen saavutettavuuden arvioinnin tarpeet	30 000
4. Tuloksellisuus- ja vaikuttavuusmittarit	
- tilastot ja indikaattorit taide- ja kulttuuritoimialan arvioinnin kehittämiseksi	10 000
5. Ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimukset	20 000
<i>Yhteensä</i>	200 000

Ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimusten kehittämiseen liittyvien haastattelututkimusten otoskoot olisi suunniteltava riittävän isoiksi, jotta aluetarkastelu olisi mahdollista. Samoin olisi varmistettava myös esimerkiksi tulevaisuudessa yhä tärkeemmän ikä- ja sukupuolitarkestellun mahdollistaminen. Lisäksi olisi huomioitava, että kun kato-

luvut ovat kasvussa, lopullisten otosten suuruudet ovat pienenemässä. Väestöön kohdistuvien haastattelututkimusten tulosten analyysia tulisi voida jatkossa kehittää ja syventää. Nämä tarpeet kohdistuvat Tilastokeskuksen vastuualueeseen.

Lukuihin ei sisälly Tilastokeskuksen kulttuuri- ja joukkoviestintätilastojen laadintaan ja kehittämiseen suuntaamaa resursointia, josta merkittävä osa tuotetaan tällä hetkellä tilapäisen työvoiman työpanoksella. Kulttuuri- ja joukkoviestintätilastot ovat kiistatta tärkeiden yhteiskunnallisten ilmiöiden kuvaamista ja niiden häiriöttömän laadinnan turvaamiseksi on ammattitaitoisen työvoiman pysyvyys ehdottomasti turvattava Tilastokeskuksen toimenpitein.

Opetusministeriön rahoitusosuuden näkökulmasta tilastotuotannon pysyvyyden turvaaminen merkitsee siirtymistä pitempiaikaisiin, esimerkiksi koko hallituskauden kattaviin puite- ja yhteistyösopimuksiin ministeriön ja Tilastokeskuksen välillä. Opetusministeriön hallinnonalan virastojen ja yhteisöjen toimesta tapahtuvan perustilastojen tuottamisen jatkuvuus on turvattava riittävällä valtioavustusrahoituksella.

5.2 Liikunnan tilastot ja tiedonhankinta

5.2.1 Nykytilanne

Liikuntatoimen osalta viitataan tässä lähinnä tilastoihin ja tilastollisiin tutkimuksiin. Liikunta-alalla tehdään myös sellaisia tieteellisiä tutkimuksia, joiden yhteydessä hankitaan tilastollista tietoa esimerkiksi eri väestöryhmien kunto- ja terveystilanteesta. Liikuntatoimen tilasto- ja tutkimustiedon kohdalla olisi tarvetta meta-analyyseihin, joissa koottaisiin yhteen ja jäsennettäisiin olemassa olevaa tietoa sekä tehtäisiin näistä yhteenvetoja mm. hallinnon käyttöön. Ylipäätään voidaan sanoa, että johtamisen ja päätöksenteon tueksi tarvittaisiin lisää liikunta-alan tilasto- ja tutkimustietoa sekä olemassa olevan tiedon käytön tehostamista ja käytettävyyden kehittämistä.

Tilastokeskuksen tilastot ja tilastolliset tutkimukset

Liikuntaharrastamisen osalta väestötason lähteitä ovat Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus ja ajankäyttötutkimus, jotka toteutetaan yhteistyössä ja jotka ovat osittain opetusministeriön rahoittamia. Ajankäyttötutkimusaineiston pohjana ovat vastaajien päiväkirjat vuorokauden tuntien käytöstä 10 minuutin tarkkuudella (yli 10 000 päivää). Tutkimukseen sisältyy myös haastatteluosuus, jonka sisältö on vaihdellut tutkimuksesta toiseen. (Julkaisuja: Iiris Niemi-Hannu Pääkkönen, Ajankäytön muutokset 1990-luvulla (2001:6) ja Virpi Minkkinen-Hannu Pääkkönen-Mirja Liikkanen, Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset 1991 ja 1999 (2001:5).)

Uusi vapaa-aikatutkimus on parhaillaan aineistonkeruuvaiheessa. Se on laaja haastattelututkimus, josta saadaan ajankäyttötutkimusta huomattavasti yksityiskohtaisempaa tietoa liikunnan harrastamisesta, liikuntalajeista, ulkoilusta, urheilun seuraamisesta, liikuntajärjestöihin osallistumisesta sekä liikunnan ja ulkoilun tärkeydestä ihmisten arjessa sekä niiden liittymisestä muuhun arjen toimintaan ja valintoihin.

Lisäksi on olemassa tapaturmatilastoja, joissa pohjana on väestötason haastattelut 1980 - 1997 (9599 henkilöä). (Julkaisuja: Markku Heiskanen, Kauko Aromaa, Hannu Niemi, Reino Siren: Tapaturmat, väkivalta, rikollisuuden pelko: Väestöhaastattelujen tulokset vuosilta 1980-1997 (mukana liikuntatapaturmat)). Uusi tilasto on suunnitteilla.

Suomen Kuntaliiton tilastot ja tutkimukset

Valtionosuusjärjestelmän uudistamisen myötä tiedon saanti kuntien liikuntatoimesta on vaikeutunut. Keskitetyksi koottua ja yhteismitallista tilastotietoa ei ole saatavissa. Olemassa olevat tiedot ovat useimmiten satunnaisista selvityksistä saatuja.

Muut kansalliset tilastot ja tilastolliset tutkimukset

Opetusministeriön osin rahoittamia tilastollisia tutkimuksia on lukuisia. Nämä eivät ole pelkästään tilastoja, vaan tutkimuksia, joissa on käytetty mm. väestötason tilastotietoa. Tutkimuksen kohteena on mm. väestön fyysinen aktiivisuus, kunto ja terveys, lasten liikunta-aktiivisuus sekä liikunnan turvallisuus.

Väestön liikuntaharrastamista ja osallistumista liikunnan vapaaehtoistoimintaan on selvitetty Liikuntayksikön ja Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n yhteisesti rahoittamassa ja Suomen Gallupin toteuttamassa Liikuntatutkimus -sarjassa. (Pehkonen & al (Suomen Gallup): Liikuntatutkimus 1991, 1995, 1998, 2002).

Jyväskylän yliopisto ylläpitää suomalaista liikunnan tietopankkia (ATK-pohjainen tietokanta), johon kuuluu kolme erillistä tietokantaa, LIPAS, LUOVI ja LIITO. LIPAS sisältää tietoja liikuntapaikoista, LIITO liikuntajärjestöistä ja LUOVI luonto- ja ulkoilureiteistä. Tämän lisäksi liikuntajärjestöjä koskevia tietoja on Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n (SLU) ylläpitämässä SLUNET -tietokannassa.

Mainostoimistojen Liiton toteuttamasta markkinointibarometrasta selviää mm. liikuntalan sponsoroinnin tulevaisuudennäkymiä. Opetusministeriön ja Nuorisasiain neuvottelukunnan (NUORA) Nuorten elinoloindikaattoreista löytyy tilastotietoa mm. alle 25-vuotiaiden terveydestä.

Maahanmuuttajien liikuntapalvelujen käyttöä ja kuulumista liikuntajärjestöihin vaikeuttavat samat ongelmat kuin kulttuuritilastointiakin eli tietosuojaja- ja tilastointiongelmat.

Opetusministeriön omat tilastot

Opetusministeriö on koonnut vuosittain 1970-luvulta saakka tietoja opetusministeriön osoittamasta rahoituksesta liikuntatoimeen. Kokoaminen toteutetaan OPM:n rahoituksella ja tiedot julkaistaan Liikuntayksikön toimesta Liikuntatoimen tilastoja – julkaisuna. Tietolähteenä on Valtion talousarvio ja tilinpäätökset sekä valtionavun hakuasiakirjat ja valtionapupäätökset.

Kansainväliset tilastot ja tilastolliset tutkimukset

Kansainvälinen Compass -hanke (vuodesta 1996 alkaen) pyrkii liikuntaharrastuksen tilastoinnin vertailukelpoisuuden lisäämiseen Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Järjestelmä perustuu kansallisiin aineistoihin. Säännöllistä tiedon keruuta ei ole vielä aloitettu.

5.2.2 Tietotarpeet

Liikunnan toimialan johtamisen ja päätöksenteon kannalta keskeiset tietotarpeet kietyvät neljään teemaan: (a) liikunnan harrastaminen mm. väestö- ja ikäryhmittäin (mukaan lukien maahanmuuttajat), sukupuolen mukaan ja maantieteellisesti, (b) liikunnan tarjonta julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla liikuntapalvelujen ja (ohjattujen) liikuntapalvelujen osalta, (c) liikunta-alan rahavirrat, sekä suorat että välilliset vaikutukset sekä kotitalouksien (kuluttajien) että kansantalouden kokonaisuuden kannalta sekä (d) liikunta-alan ammatit, ammattirakenne ja työvoima.

Liikunnan harrastamisesta on muodostettavissa suhteellisen hyvä yleiskäsitys Gallupin liikuntatutkimuksen tietojen pohjalta. Myös Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus antaa yleistä kuvaa liikunnan harrastamisesta. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus sen kohdentumisesta eri lajeihin, liikunnan yhteydestä muuhun osallistumiseen, toimintaan ja kiinnostuksen kohteisiin sekä liikuntajärjestöihin kuulumisesta ja niiden toimintaan osallistumisesta. Erityisen hyvät tiedot on saatavilla myös Gallupin liikuntatutkimuksen kautta liikuntaseurojen ja -järjestöjen toimintaan osallistuvista. Tästä tutkimuksesta on saatavissa jonkin verran tietoja myös kuntien liikuntapalvelujen käyttäjistä. Sen sijaan yksityisten liikuntayritysten palveluja käyttävistä ei ole systemaattista (tilasto)tietoa. Määrällisesti merkittävä osa kansalaisista käyttää näiden tahojen tarjoamia liikuntapalveluja, joten näitä tietoja koskeva tarve on ilmeinen.

Liikuntapalvelujen tarjonnasta on olemassa vähän tietoa. Palveluja tarjoavat kansalaisjärjestöt (erityisesti liikuntajärjestöt, mutta lisäksi esimerkiksi kansanterveys- ja nuorisojärjestöt), kunnat ja kuntien liikuntatoimi (lisäksi ainakin terveys- ja koulutoimi) sekä yksityiset liikuntayritykset. Liikuntajärjestöjen tuottamat liikuntatoiminnot muodostavat olennaisen osan liikuntakulttuurin tarjontaa, mutta tiedot ovat tältä osin vähäiset tai pinnalliset. Kuten edellä todettiin, valtiosuusjärjestelmän uudistamisen myötä tiedon saanti kuntien liikuntatoimesta on vaikeutunut eikä keskitetysti koottua ja yhteismitallista tilastotietoa ei ole saatavissa kunnista myöskään liikuntapalvelujen tarjonnan osalta. Tiedot yksityisten liikuntayritysten palvelutarjonnasta ovat vähäisiä tai epäsystemaattisia. Liikunnallisia palveluja tarjoavat monet matkailun ohjelmapalveluyritykset, kuntosalit ja erilaiset muut yksityiset liikuntapaikat sekä vaikkapa kylpylät.

Seuraavat tahot ovat keskeisesti osallisia liikuntaharrastamisen rahoittamisessa: Valtion osalta keskeinen taho on OPM:n liikuntayksikkö mm. liikuntapaikkarakentamisen ja liikunnan kansalaistoiminnan avustamisen osalta sekä koulutus- ja tiedepolitiikan osasto koululiikunnan ja koulujen liikuntapaikkojen rakentamisen osalta. Muita tärkeitä tahoja, jotka suoraan tai välillisesti tukevat liikuntatoimintaa ovat STM (mm. terveysliikunta), LVM (mm. kevyen liikenteen väylät), TM (liikunnan työllisyshankkeet),

PM (varusmiesten liikunta) ja OM (vankien liikunta). Näitä muiden tahojen rahavirtoja koskevien tietojen saatavuudesta ei ole tällä hetkellä varmuutta.

Kunnissa liikuntaa tukevat lähinnä liikunta-, opetus- ja terveystoimi, mutta näiden osalta tiedot rahavirroista ovat puutteelliset edellä mainituista syistä. Liikuntajärjestöjen ja -seurojen osalta edellisistä on saatavissa suhteellisen hyvin tietoja, mutta paikallisen tason liikuntaseurojen taloustietoja on käytännössä hyvin hankala kerätä.

Yksityisiä liikuntapalveluja tarjoavien liikuntayritysten osalta taloustiedot ovat puutteellisia. Liikunnan sponsoroinnista tarvittaisiin systemaattista tietoa, samoin kotitalouksien liikuntaa koskevasta kulutuskäyttäytymisestä. Näiden lisäksi tieto tarvittaisiin yksityiseen liikuntatilojen rakentamiseen ja liikuntavälineiden tuotantoon liittyvistä rahavirroista. Erityisenä tarpeena olisi makrotalouden näkökulma liikunta-alan rahavirtoihin, ts. sellainen yhtenäinen viitekehys, joka suhteuttaisi nämä rahavirrat kansantalouden kokonaisuuteen ja merkitykseen siinä.

Nykyiset Tilastokeskuksen viralliset tilastot ovat liikunta-alan ammattien, ammattirakenteen ja työvoiman osalta erottelukyvyltään riittämättömiä, liikunta ei näissä tilastoissa ole omana alanaan eikä liikunta-alan ammateista saa niiden pohjalta riittävän tarkkaa kokonaiskuvaa. Tilastoinnin kehittäminen olisi tältä osin erityisen tärkeää.

Osittaisia tietoja on saatavissa kansainvälisestä vertailevasta tutkimuksesta EU:n jäsenmaiden liikunta-alan ammateista ja henkilöstöstä, jossa on selvitetty liikuntasektorin työvoiman rakennetta, laajuutta ja osuutta BKT:sta.

Eurooppalainen liikunta-alan ammatteja koskeva yhteistyöverkosto ENSSE on EU:n komission tilauksesta laatinut luokituksen liikunta-alan henkilöstön tilastoimiseksi väestötilastojen yhteydessä (5-portainen luokitus). Luokitusta tehdään yhdessä Eurostatin kanssa.

Liikuntatoimen osalta arvio ajankohtaisten tilastojen kehittämistarpeiden edellyttämistä vuositason lisäresursseista:

- Liikuntatutkimus -sarjan tiedon keruu	50.000 €
- Tiedon keruuta ja kustannuksia kartoittava hanke	15.000 €
<i>Yhteensä</i>	65.000 €

5.3. Nuorisopolitiikan tilastot ja tiedonhankinta

5.3.1 Nykytilanne

Nuorten elinoloindikaattorit

muodostavat laajan tilastoaineiston, jossa tiedon lähteinä ovat Tilastokeskuksen tilastot ja Stakesin terveystilastot (kts. www.nuoret.org). Aineistossa on nuorten eri elämänalueilta noin 160 muuttujaa ja sen tiedot on myös alueellistettu pääosin seutukuntatasolle. Tilastokeskus kokoaa vuosittain ko. tilastomateriaalin Nuorisosiain neuvottelukunnan (Nuora) toimeksiannosta ja se rahoitetaan Nuoran toimintamenois-

ta (29.99.50.09), siis veikkaus- ja raha-arpajaispelien voittovaroista nuorisonkasvatustyön tukemiseen.

Nuorten elinoloindikaattoreita on hyödynnetty lääninhallituksissa nuorten eliolojen alueellisissa arvioissa sekä myös Nuorten elinolot -vuosikirjan yhteydessä. Nuorten elinolot -vuosikirjaa julkaisevat yhteistyössä Nuora ja Nuorisotutkimusverkosto.

Nuorisobarometrit

Barometrit nuorten asenteista ja käsityksistä on toinen keskeinen pitkällä aikavälillä tilastoitava tiedonlähde. Barometrejä on tehty vuodesta 1994 lähtien, ne kehitettiin yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa ja kerättiin aluksi useita vuosia kahdesti vuodessa Tilastokeskuksen toimesta. Nykyisin ne kerätään kerran vuodessa ja toteutetaan yhteistyössä Suomen Gallupin kanssa Nuorisosiain neuvottelukunnan toimeksiannosta ja rahoitetaan Nuoran toimintamenoista (29.99.50.09).

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus ja vapaa-aikatutkimus

Tutkimukset (katso myös s. 30) kohdistuvat 10 vuotta täyttäneeseen väestöön. Ne ovat tärkeitä tietolähteitä nuorten toiminnan ja harrastusten kuvaamisessa, ne tuottavat hyvinkin yksityiskohtaista ja kattavaa tietoa nuorten elämästä, vapaa-ajasta, osallistumisesta ja valinnoista ja niiden kehittymisestä pitkällä aikavälillä. Vapaa-aikatutkimuksesta saadaan yksityiskohtaista tietoa myös järjestö- ja muusta yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja sen kehittymisestä. Ensimmäiset vastaavat tutkimukset tehtiin 1970-luvulla, ajankäyttötutkimus on nyt toistettu kolme ja vapaa-aikatutkimus neljä kertaa. Kummatkin tutkimukset on toteutettu yhteistyössä opetusministeriön kanssa. Maahanmuuttajien osallistumisesta nuorisopalvelujen käyttöön tarvittaisiin enemmän tietoja palvelujen tarkoituksenmukaiseksi suuntaamiseksi. Tietosuojaan ja tiedonkeruuseen liittyvät ongelmat ovat samoja kuin kulttuurin ja liikuntapolitiikan alueilla.

Nuorisopolitiikan perustilastojen koonti

Nuorisopolitiikan perustilastojen koontia yhdeksi julkaisuksi ei ole viime vuosina toteutettu, mutta järjestelmään on päätetty palata, kun Nuoruus Suomessa -julkaisua kehitetään ja uudistetaan sekä kirjallisena että internet-versiona.

Nuorisotoimen tiedonhankinnan kannalta keskeinen järjestelmä on yhteistyö Nuorisotutkimusverkoston kanssa. Opetusministeriö rahoittaa vuosittain noin 15-20 nuorisotutkimusta nuorisokulttuurien ja nuorten eliolojen sekä kansalaistoiminnan alueilta. Toimintaan käytetään vuositasona hieman yli 500 000 euroa (29.99.50.06). Vuoden 2003 painoalueena ovat 16-19 -vuotiaat nuoret. Lisäksi seurataan nuorten kuulumista erilaisiin kansalaisjärjestöihin, nuorten vaaliosallistumista. Merkittävä tiedonlähde on myös Kuntaliiton ja Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n yhteinen Nuoret 2002-tutkimus, jossa nuoria tarkastellaan kunnallisessa viitekehyksessä.

5.3.2 Tilastoinnin ja tiedonhankinnan kehittäminen

Nuorten elinoloindikaattorien järjestelmää kehitetään siten, että vuoden 2003 aikana pyritään valitsemaan olennaiset indikaattorit nykyisten 160 indikaattorin joukosta ja tällä tavoin parantamaan järjestelmän käytettävyyttä. Samalla osallistutaan eurooppalaisten nuorten elinoloja kuvaavan vertailevan järjestelmän kehittämiseen.

Opetusministeriön nuorisoyksikkö uudistaa suomalaista nuorisopolitiikkaa ja nuorisotyöjärjestelmää esittelevän Nuoruus Suomessa -julkaisun (edellinen painos vuodelta 1999). Teos on tarkoitettu julkaista suomen, ruotsin ja englannin kielellä sekä sähköisenä internet-versiona. Kirjallisiin versioihin liitetään suppeammat tilastot, mutta ministeriön www-sivuilla toteutettavaan versioon laajemmat tilasto-osiot. Tämä työ on aloitettu syksyllä 2002 ja valmistuu kevään 2003 aikana.

Vuoden 2003 tulossuunnitelmassa on perusselvityksen tekeminen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan laajuudesta. Tämän perusselvityksen jälkeen ratkaistaan yhteistyössä nuorisotoimen ja yleissivistävän koulutuksen yksikön kesken, onko tarvetta luoda vuosittainen tilastointijärjestelmä vai seurataanko tilannetta määrävälijoin tehtävin selvityksin.

EU:n komissiolle tuotetaan "Nuorisopolitiikan uudet tuulet" asiakirjaan (ns. komission valkoinen kirja) liittyen painoalueisiin kohdistuvat selvitykset. Vuoden 2002 syksyllä koottiin nuorten osallistumiseen ja nuorisotiedotukseen liittyvät tiedot ja vuoden 2003 aikana nuorten vapaaehtoistyöhön ja nuorisotutkimukseen liittyvät tiedot.

Opetusministeriön, ulkoministeriön, YK:n nuorisoyksikön ja Nuorisotutkimusverkoston yhteistyönä valmistellaan YK:n sosiaalisen kehityksen kokoukselle (helmikuu 2003) "Maailman nuorison tila 2003" asiakirjaa lokakuussa 2002 Helsingissä järjestetyn YK:n asiantuntija ja nuorisotutkijakokouksen perustalta. Asiakirja on myös tilastollisesti mielenkiintoinen.

Nuorisotoimen avustusjärjestelmien kehittämiseksi tarvitaan tietoa muun muassa nuorten osallistumisesta järjestötoimintaan ja kuulumisesta järjestöihin. Tarvitaan tietoa nuorten uusista toimintatavoista ja toimintaan organisoitumisesta. Pelkät järjestöjen jäsenyydet eivät kerro riittävästi toiminnan laajuudesta. Osallistumisesta järjestötoimintaan saadaan nykyisin yksityiskohtaista tietoa vapaa-aikatutkimuksesta.

Kunnallisella puolella nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen arviointia ja sen pohjalta tapahtuvaa kehittämistä ei voida tehdä ilman nykyistä parempaa tietopohjaa. Asiaan kiinnitettiin huomiota myös valtioneuvoston kertomuksessa vuodelta 2001.

Edellä kuvattuihin kehittämishankkeisiin liittyvä mahdollinen tilastoyhteistyö Tilastokeskuksen kanssa tulee selvittää hankekohtaisesti.

Vuonna 2003 NUORA:n (Nuorisoasianneuvottelukunnan) toimesta rahoitetaan seuraavia tilastoinnista syntyneitä kustannuksia:

Elinolindikaattorit	32 000 euroa
Nuorisobarometrit	65 000 euroa
Vaalitutkimus	40 000 euroa
<i>Yhteensä</i>	137 000 euroa

Tulevaisuudessa pysyvien tilastointijärjestelmien kustannukset ovat samat kuin vuonna 2003. Lisätarvetta syntyy määräajoin toteutettavista erityistutkimuksista, jollainen on esimerkiksi vuonna 2003 toteutettava

6. YHTEENVETO JOHTOPÄÄTÖKSISTÄ

Koulutus- ja tiedepolitiikan tilasto- ja tietotuotannon tilaa voidaan pitää politiikan ohjauksen tietotarpeiden kannalta varsin hyvänä. Tietoja ja tiedonkeruita toiminnan ohjauksen ja arvioinnin perusteeksi on varsin kattavasti. Hienosäätöä tarvitaan eräin osin tilastojen osuvuuden parantamiseksi ja aineistojen käyttökelpoisuuden lisäämiseksi.

Koulutusjärjestelmän eri sektoreiden tietotarpeiden näkökulmasta erityisesti aikuis-koulutuksen tilasto- ja tietotuotannon kehittämiseen on edelleen panostettava muihin sektoreihin verrattuna aikaisempaa enemmän.

Koulutusjärjestelmän kaikkien sektoreiden tilasto- ja tietotuotannossa korostuvat tulevaisuudessa edelleen aikuiskoulutuksen lisäksi kansainvälistymiseen ja ulkomailleeseen väestöön ja opiskelijoihin liittyvät tiedot sekä niin ikään suomalaisten ulkomailla opiskelua ja maasta- ja maahanmuuttoa koskevat tiedot.

Aluetietojen merkitys sekä maakuntajaon ja siihen pohjautuvan korkeakoulualuejaon että seutukuntajaon pohjalta kasvaa. Koulutustarjonnan mitoittamiseen ja ennakointiin liittyvät tietotarpeet lisääntyvät. Koulutusjärjestelmän eri sektoreiden verkottuminen ja virtuaaliopinnot edellyttävät lisätietoja. Myös tietoyhteiskuntatietojen sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaan ja alueellisiin innovaatiojärjestelmiin liittyvät tiedot tulevat yhä tärkeämmiksi. Kansainvälisten väestö-, työvoima- ja opiskelijaliikkuvuutta koskevan tietopohjan parantaminen edellyttäisi tilastoyhteistyötä Euroopan unionin puitteissa.

Koulutus- ja tiedepolitiikan ohjauksen näkökulmasta keskeisiä näkökulmia ovat koulutusluokitusten ajan tasalla pitäminen ja kehittäminen, opetusministeriön hallinnonalan ja sen rahoitusjärjestelmien sekä eri sektoreiden ohjaustarpeiden mukaisten "täsmätietojen" tuottaminen, tuloksellisuus- ja vaikuttavuusindikaattoreiden sekä tietojohdantamista tukevien tietojärjestelmien kehittäminen.

Vaikka koulutus- ja tiedepolitiikan ohjauksen tietotarpeiden arviointi pitkällä aikavälillä ei ole kattavasti ja seikkaperäisesti kaikin osin mahdollista, voidaan arvioida, että tilasto- ja tietotuotannon volyyymiin kohdistuvat tarpeet ovat edelleen kasvavia strategiseen tietojohdantamiseen siirtymisen takia. Uutena viitekehyksenä on otettava huomioon myös Euroopan unionin jäsenyys ja siitä johtuvat uudet tarpeet. Näistä syistä myös koulutus- ja tiedepolitiikan tilasto- ja tietotuotannon voimavaroina on edelleen lisättävä.

Koulutus- ja tiedepolitiikan tilasto- ja tietotuotannon ongelmia ovat myös puutteet jo käytettävissä olevan aineiston hyödyntämisessä yleisesti ja erityisesti politiikka-analyysojen tekemisessä. Aineistojen helppokäyttöisyyteen ja myös virkamiesten koulutukseen on tässä tarkoituksessa kiinnitettävä enenevää huomiota.

Opetusministeriön, Opetushallituksen ja Tilastokeskuksen välinen tietopalvelusopimusjärjestelmä on toiminut pääpiirteissään hyvin. Kaikkien tahojen toiminta- ja taloussuunnittelun pitkäjänteisyyden ja vakauden turvaamiseksi sopimuskautta olisi kuitenkin tarpeen pidentää nelivuotiseksi siten, että kausi on yhteensopiva valtioneuvoston hyväksymien koulutuksen ja tutkimuksen määräaikaisten kehittämissuunnitelmien voimassaolokausien kanssa. Vuosittain tehtäisiin vain valtion talousarvion toimeenpanoon liittyvät ja muut välttämättömät muutokset.

Opetusministeriön ja Opetushallituksen koulutus- ja tiedepolitiikan ohjauksen sektori-kohtaisia tietojärjestelmiä on kehitettävä paremmin yhteensopiviksi niin, että koko koulutus- ja tutkimusjärjestelmää voidaan ohjata ja tarkastella riittävässä määrin yhteisin perustein kokonaisuutena.

Vaikka kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan ohjaus- ja seurantajärjestelmien rakenteissa on koulutus- ja tiedehallinnon kanssa paljon yhteneväisyyksiä, on niissä myös erityisesti tilastotuotannon näkökulmasta selviä eroja. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan tilasto- ja tietotuotannon tilaa voidaan luonnehtia olennaisesti hajanaisemmaksi ja osin myös puutteellisemmaksi. Tämä johtuu ensisijaisesti siitä, ettei tilasto- ja tietotuotannon kehittämiseen ole suunnattu riittäviä voimavaroja sen enempää yleisen tilastotuotannon kuin opetusministeriönkään toimesta.

Kulttuurin ja joukkoviestinnän tilastoihin tulisi opetusministeriön toimesta osoittaa merkittävästi lisää määrärahoja. Perustilastojen ajan tasalle saattamiseksi ja kehittämiseksi tulisi opetusministeriön talousarviossa kohdentaa alan tilastotuotantoa varten oma noin 200 000 euron vuosittainen lisämääräraha. Tilastokeskuksen asianomaisten alueiden tiedontuotannosta vastaavan henkilökunnan työsuhteet tulee ammattitaidon säilyttämiseksi muuttaa pysyviksi. Opetusministeriön rahoitusosuuden näkökulmasta tilastotuotannon pysyvyyden turvaaminen merkitsee myös siirtymistä pitempiaikaisiin, esimerkiksi koko hallituskauden kattaviin puite- ja yhteistyösopimuksiin ministeriön ja Tilastokeskuksen välillä. Opetusministeriön hallinnonalan virastojen ja yhteisöjen toimesta tapahtuvan perustilastojen tuottamisen jatkuvuus on turvattava riittävällä valtioavustusrahoituksella.

Liikunnan toimialan johtamisen ja päätöksenteon kannalta keskeiset tietotarpeet kietyvät neljään teemaan: (a) liikunnan harrastaminen mm. väestö- ja ikäryhmittäin (mukaan lukien) maahanmuuttajat, sukupuolen mukaan ja maantieteellisesti, (b) liikunnan tarjonta julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla liikuntapalvelujen ja (ohjattujen) liikuntapalvelujen osalta, (c) liikunta-alan rahavirrat, sekä suorat että välilliset vaikutukset sekä kotitalouksien (kuluttajien) että kansantalouden kokonaisuuden kannalta sekä (d) liikunta-alan ammatit, ammattirakenne ja työvoima.

Liikunnan tilastoinnin kehittämistarpeet turvataan ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimuksen kehittämisen lisäksi muun tiedontuotannon ja tutkimuksen kehittämisen yhteydessä pääosin veikkausvoittovaroin.

Vuoden 2003 aikana ratkaistaan koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tilastointijärjestelmän tarve. EU:n komission "Nuorisopolitiikan uudet tuulet" asiakirjaan liittyvät selvitykset kootaan tämän ja ensi vuoden aikana: vuoden 2002 syksyllä osallistumiseen ja nuorisotiedotukseen liittyvät tiedot ja vuoden 2003 aikana nuorten vapaaehtoistyöhön ja nuorisotutkimukseen liittyvät tiedot. Nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen arviointia varten kehitetään kuntatason tilastointia.

Edellä kuvattuihin kehittämishankkeisiin liittyvä tilastoyhteistyö Tilastokeskuksen kanssa selvitetään hankekohtaisesti.